



פרשת "מטות - מסעי"

מתוך "ליקוטי שמואל"

מלקט ועורך: ש. אייזיקוביץ

eisikovits1@gmail.com

פרשת מטות

מטות, מסעי, דברים. (אלף כתב אות י"ט)

בג' שבועות, בין המצרים, צריכים לחזור בתשובה כדברי הרמב"ם [פ"א הלכות תענית ה"ב] ועל זאת ירמוז ג' סדרות שקוראים בג' שבועות אלו, ראשי המטות הוא בחינת מאין באת, מסעי, ולאן אתה הולך, דברים, ולפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

"אִישׁ כִּי יֵדֵר נָדָר לֵה' אוֹ הַשְּׁבַע שְׁבַעָה לְאָסֵר אֶסֶר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה". (ל,ג)

מעניין לראות את ביאורו של מדרש רבה וכך הוא מביא: אמר להם הקב"ה לישראל לא תהיו סבורים שהותר לכם להישבע בשמי, אפילו באמת - אין אתה רשאי להישבע בשמי, אלא אם כן יהיה בך כל המידות האלו: "את ה' אלוקיך תירא ואותו תעבוד ובו תדבק ורק אז ובשמו תישבע" (דברים ו). אם יש בך כל המידות האלו אתה רשאי להישבע ואם לאו אין אתה רשאי להישבע!

נשאלת השאלה: מדוע רק אדם צדיק שיש בו את כל המידות הללו יכול להישבע?! וכי לא יכול להיות אדם פשוט או אפילו רשע שישבע ולא יקיים?!

כדי להבין את התשובה נקדים משל למה הדבר דומה:

היו, שני שכנים עניים, אחד מהם היה חוטב עצים והשני היה גנב, לשניהם היו בנות שהגיעו לפרקן וצריכות להינשא. כאשר הגיעו בנותיו של חוטב העצים לפרקן השיא אותן אביהן ברוב פאר והדר, ואילו הגנב לא היה לו כסף דיו על מנת להשיא את בנותיו ונשארו אלו בביתו עד לגיל מאוחר מאד. הגנב היה מתוסכל עד למאוד, הייתכן ששכנו "מצליח" יותר ממנו?! ולכן הפציר הגנב בשכנו שיסביר לו איך הצליח להשיא את בנותיו ולתת להן נדוניה, בשעה שהוא עני ואביון כמוהו? השיב לו חוטב העצים, שכך הוא מנהגו: ביום שבו שנולד לו ילד, עושה לעצמו קופת חיסכון קטנה הסגורה במנעול ובריח, ויום יום הוא נותן בתוכה שקל אחד, ועד שיגיע הבן לפרקו כבר יש לו עבורו כל צרכי הנישואין. חוטב העצים הציע לשכנו שיעשה כך גם הוא, ארגז קטן סגור במנעול גדול וחזק וייתן בתוכו מידי יום מטבע עד שיתמלא ויהיה לו - לצרכי ביתו ובנותיו.

כששמע הגנב את דבריו ואת עצתו, פרץ בצחוק ואמר: "העצה הזאת טובה רק עבורך, כי כאשר תיתן את המטבע לתוך הארגז הסגור, יהיה מונח עד שיגיע הילד אל פרקו, ואין חשש שתפתח אותו לפני הזמן גם אם תהיה דחוק, אבל אנוכי, הלא גנב אני, ואני פותח מנעולים הכי מתוחכמים אשר סגרו אחרים, וכל שכן מנעול פשוט וקטן כזה אשר אני שמת'... הרי שבוודאי שאני אפרוץ אותו כאשר אהיה דחוק לכסף"...

וכן הוא הנמשל: מי ששומר על תורה ומצוות יכול לשמור על מסגרת ולקיים את נדרו, אבל פורץ המסגרות אשר גדרה התורה לא יוכל לשמור הבטחתו ויפרוץ בקלות את המסגרת שיצר בעצמו.

"איש כי ידר נדר לה'... לאסר אסר על נפשו" (ניצוצי התורה)

באו אנשים אל הרה"ק מוהר"מ מפרימישלאן זיע"א ובידם תקנות חדשות סייגים וחומרות שהתקינו לבני עירם, א"ל הרה"ק שתקנות אלו הם נגד התורה והסביר להם את דבריו דהנה כתיב בפ' מטות איש כי ידור נדר לד' לאסור איסר על נפשו, פי' הנודרים נדרים והאוסרים איסורים למען ד' יכולים לעשות זאת רק על נפשם לעצמם ולא לאחרים.

"לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה"(ל,ג) (אור לנוער)

מספרים על חסיד אחד, ירא ה' וסר מרע, שהיה מבאי ביתו של הסבא משפולי זכותו תגן עלינו אמן, אותו חסיד היה עשיר מופלג, ולא חסר לו מאומה, מלבד צרתו האחת, שלא זכה להיפקד בפרי בטן. בכל פעם היה העשיר מתחנן על נפשו לפני רבו האדמו"ר הקדוש, שיבטיחו להיפקד בבן זכר של קיימא, אך הצדיק דחהו בלך ושוב. במשך חדשים רבים נדחה על ידי רבו עד שהחליט אותו חסיד להיכנס לרבו, לשבת ולהטרידו, עד שיגזור אומר, שתפקד אשתו בפרי בטן.

אותו יום היה הסבא משפולי עסוק בדברים העומדים ברומו של עולם, לבטל גזרה קשה מעל ראשם של בני הקהילה, והנה פתאום מופיע אותו חסיד, ומתחיל להעסיק את הרבי בבקשה פרטית, התחיל הסבא לומר לו, שאין זו שעת הכושר, ועתה הוא עסוק והתחנן לפניו שיניחו ויבוא פעם אחרת. אך החסיד בשלו: "אינני זז עד שהרבי יגזור ויבטיח שאזכה השנה בבן". הדבר עיכב את הרבי וציערו עד מאוד, וכל מה שעשה לא עזר, אלא החסיד הוסיף והכפיל להטריד את הצדיק, הרבי ביקש מהחסיד שילך, ואם לא יעשה כן הוא יתחרט. אך גם לזאת לא שמע החסיד. כראות הסבא משפולי זכותו תגן עלינו אמן, שהחסיד בשלו, אמר לו: "אני נשבע לך, כי לא יהיו לך בנים לעולם". כששמעו החסיד את הדברים האלה נבהל וברח מיד מחצרו של הצדיק, ונאנח, כמי שחרב עליו עולמו. וכבר התייאש מדבר זה והשלים עם המציאות.

לימים נסע אותו חסיד לעיר קוריץ לצורך מסחרו, ושמע רבות אודות הרב הקדוש רבי פנחס מקוריץ זצ"ל, ועל היותו בעל רוח הקודש, בעל מופתים, ודבוק בה' יתברך בכל אבריו וגידיו. שאל החסיד העשיר את בני העיר למצבו הכלכלי של רבי פנחס. וכששמע שמצבו הגשמי ירוד, עני מרוד הוא עד פת לחם. הלך לביתו ואמר לרבנית שתקנה לליל הסדר את כל הדברים על חשבוננו. שולחן, כיסאות, מפות, מלבושים, בשר, עופות, דגים, יין, פירות וירקות, קמח למצה שמורה ועוד. וביקש בתמורה מהרבנית להתארח בבית הצדיק בליל הסדר.

שמחה הרבנית והתחילה להזמין את הדברים, ואילו מן הצד משתומם לו רבי פנחס, מדוע אין אשתו מטרידה אותו השנה על הכסף עבור הוצאות החג? הרבי לא שאל מאומה, והמשיך בעבודת הקודש שלו.

בערב פסח רואה רבי פנחס שהבית מאיר, כלי כסף וכלי זהב, שמלות חדשות, רהוט חדש, כלים מבריקים, מיד שאל הוא את הרבנית: "מהיכן כל הפאר הזה?" הצביעה הרבנית על האורח החסיד, ואמרה שהכול בזכותו. נתן לו רבי פנחס יד לשלום וישבו לקדש. התחיל באמירת ההגדה, ולאחר הכוס השני, טרם ניגשו ליטול ידיים, שאלו רבי פנחס, מדוע הגיע?

ומה חסר לו? סיפר לו אותו חסיד בקול בוכים, את מה שקרה אצל הסבא משפולי, ובקשו לבטל את השבועה, כדי שיזכה להיפקד בבן זכר של קיימא. הרהר רבי פנחס רבות בבקשתו של העשיר, ואמר לו: "אם יש לי זכות בשמים, אני נשבע לך, כי עוד השנה הבאה אשתך תלד בן זכר של קיימא". שמח אותו עשיר ונשק את ידיו של הצדיק, ואכן כך היה, לאחר שנה ילדה אשתו בן זכר.

הצדיק רבי ישראל מרוז'ין זצ"ל, סיפר לחסידיו שבשעה שנשבע רבי פנחס מקוריץ, נעשה רעש גדול בשמים. שני צדיקי עולם נשבעו, שבועתו של מי תתקיים?! פסק בית דין של מעלה: מי שלא נשבע אף פעם אפילו באמת, את שבועתו נקבל. חקרו ובדקו וראו שרבי פנחס לא נשבע אף פעם בחייו, ולכן קיימו את שבועתו, לתת לאותו חסיד עשיר בן זכר של קיימא.

הדברים מאירים, וכתובים בפסוק בפרשתינו: "לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" פרוש: אדם שהוא לא מחלל את דברו ככל היוצא מפיו יעשה, כך מקיימים בשמים את דבריו.

עלינו להיזהר לשמור את דברינו ולקיימם, ולהיזהר רבות בעוון נדרים ושבועות, משום שאפילו אם מקיימם נקרא "רשע" ולכן הטוב ביותר לומר תמיד "בלי נדר" ולהיזהר לקיים כל הבטחותיו, כמו שנאמר: "מוצא שפתיך תשמור", ובזה נישא טובה וברכה לחיי העולם הבא, אמן.

לא יחל דברו (ל,ג)

כוחן של מילים

אחד הדברים שבהם אדם דומה, כביכול, לבורא עולם הוא בכוח הדיבור, ככתוב "ויברא אלוקים את האדם בצלמו בצלם אלוקים ברא אותו" (בראשית א, כז). מקשה בעל "נפש החיים": ומה דמות יש להקב"ה, והרי אחד מ"ג עיקרי אמונה הם שהקב"ה אינו בעל דמיון? אלא כמו שהוא יתברך שמו א-לוקים - בעל הכוחות הנמצאים בכל העולמות כולם, ומסדרם ומנהיגם בכל רגע כרצונו, כך נתן הקב"ה לאדם כוחות נפלאים ועצומים לפעול ולעשות והוא ע"י כוח הדיבור.

בספר "דברות אליהו" כותב הרב אליהו פנחסי שליט"א כי חייב האדם לדעת שיש בידו אוצר חשוב ביותר שנקרא כוח הדיבור והרי שבכוח זה הוא דומה ממש לקב"ה. וזה שאנו אומרים בתפילה: "ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל לבד הנשמה הטהורה", וכי לבהמה אין רוח שהיא מחייה אותה, אלא הנשמה שבאדם זה כוח הדיבור כמ"ש "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית פ"ב). מסביר התרגום: רוח ממללא. הדיבור הוא פועל יוצא מהנשמה הטהורה והוא נאצל מכוח השכל שנתן הקב"ה באדם, ואת זה אין אצל הבהמה, כי מחוסר השכל מחוסר בכוח הדיבור. על כן על האדם לעשות גדרים וסייגים לכל אמירה או דיבור היוצא מפיו. לא אחת אנו שומעים את הביטוי "אז מה אם אמרתי?! מה כבר קרה?!!" אך מכל האמור לעיל על האדם להבין כי אין אמירה סתמית. פיו של האדם דומה לשלט רחוק, כשם שאדם לוחץ על השלט ופותח על ידו את דלתות מכוניתו, כך האדם ברגע שפיו משחרר אמירה כלשהי הוא פותח חלל בעולמות העליונים, ומכאן חובתו של האדם להיזהר בכל אמירה או דיבור שהוא מוציא מפיו.

לעיתים אנו נתקלים בתופעה שהבעל אומר איזה ביטוי קשה כלפי אשתו, לאחר זמן כאשר הוא מתעשת הוא מתחיל לבקש סליחה ומחילה וחושב שבכך נגמר העניין, אך כידוע נשים הן רגישות ביותר. אמנם הן נוטות למחול ולסלוח, אך ברוב המקרים הפצע בלב נשאר פתוח והוא יכול להישמר כך אפילו כמה שנים טובות.

דוגמא נפלאה לכך נלמד מהמעשה הבא: זוג צעיר הורים לשני ילדים המריבה הייתה אצלם דבר שבשגרה. האישה הייתה תקיפה ונמרצת, לא הייתה מוכנה לוותר ולו על דבר קל שבקלים. זעקותיה ושאגותיה נשמעו לכל עבר. ומנגד גם בעלה לא טמן ידו בצלחת וגם הוא השיב לה מנה אחת אפיים. אמנם היו ניסיונות של גישור מדי פעם ואף של פיוס אך הם החזיקו מעמד יום מקסימום יומיים. בצר לה פנתה האישה לרב הקהילה שימצא פתרון לבעיותיה כיוון שהיא אינה יכולה יותר לסבול את בעלה. הרב הבין לרוחה והוא הציע לה הצעה פשוטה: "דעי לך, את חייבת לשחרר את עצביך!" "יום יום אני משחררת אותם..." - הפטירה האישה. "אך כוונתי לדרך שונה ממה שאת נוהגת כיום". "מה כוונת הרב?" - הסתקרנה האישה. "יש לי עבודה פתרון מקורי ואם תעשי כמצוותי בעלך לא יוכל לך!" "אדרבה, נכונה אני לשמוע, כבוד הרב". "ובכן, כפי שהבנתי בעלך מדי יום מעיר הערות, מקניטך ומעליב אותך. ואת היי חכמה ובמקום להשיב לו כגמולו את תוציאי את עצביך בצורה הבאה: תקני לך קרש ומסמרים ובמקום להתעצבן עליו את תדפקי מסמר בקרש וכאשר יעברו כמה ימים ובעלך יראה שאת לא מגיבה ואפילו לא צועקת אזי גם הוא יירגע". "כבוד הרב, הצעתך דווקא נראית לי קוסמת מאוד!" - חייכה האישה. ואכן מדי יום קנתה האישה מסמרים ודפקה אותם בקרש כשהיא מוציאה את עצביה עליהם במקום על בעלה...

באחד הימים בעלה ראה בחדרו קרש מלא מסמרים. לשאלתו מה עושה הקרש הזה בבית ועוד בחדרו השיבה לו האישה כי כך יעץ לה הרב לנהוג כלפיו, שבמקום לריב ביניהם היא תוציא עצביה על מסמרים. לאחר שהקרש כבר נוקב במסמרים צפופים משני צדיו, ניגשה שוב האישה אל הרב ושאלה על המשך צעדיה.

"מעשה על כל מעשה טוב של בעלך תוציאי מסמר עד שיצאו כל המסמרים!" - ענה הרב. וכך האישה החלה להוציא מדי יום מסמר אחד על כל הנהגה או מילה טובה של הבעל.

בעלה שהבחין במעשיה הבין שהוצאת המסמרים מסמלים את מעשיו הטובים. הוא החליט לחכות עד שיוצא המסמר האחרון ואז לומר דבר מה. והיום הזה הגיע. הבעל ניגש אל אשתו והעיר לה בחיוך ובחיבה: "נו, אני רואה שהצלחת להוציא את כל המסמרים..." "אכן כן, המסמרים יצאו אך החורים נשארו..." - השיבה האישה.

אכן כך הם פני הדברים. הצלקות - החורים שנשארו כתוצאה מאמירות שהן לעיתים סתמיות ולפעמים רק לצורך "העקיצה הקטנה". לעיתים זה בפני בני משפחה או מכרים. הטענה "האמיני לי, לא התכוונתי" לא תמיד מתקבלת בהבנה.

לצערנו, גברים רבים אינם מודעים לרגישותה הגבוהה של האישה לכל אמירה, לכל הבעת פנים ולכל פגיעה שנעשתה אף בלא כוונה. אנו עדים היום להיקף מקרי גירושין שלא היה כמותו. זוגות שנחשבו כ"מאושרים" ו"מצליחים" ואף מבוססים כלכלית - פתאום ביום אחד בהיר מחליטים להיפרד. היא לא יכולה יותר לסבול אותו...". הדיבור, הוא אשר אמרנו, הוא זה

המפריד והמחבר בין בני זוג. מילה אחת בנעימות ובסבר יכולה לשבור מחיצות רבות על כן בל נזלזל ח"ו בכוח הדיבור שנתן לנו הקב"ה. הבה נבין שבדיבור יש עוצמה שלא ניתן לשער בתנאי שיודעים להשתמש בו נכון. מכאן מתבקשת המסקנה עד כמה אנו מחויבים להיזהר בלשונו, וכפי שאומר רש"י: לא יעשה דיבורו חולין. כל מילה, כל דיבור נרשם ותקף ולא ניתן למחוטו. והחמור מכל הוא כאשר האדם בהבל פיו חורץ את דינו.

מעשה נפלא על כך הובא בספר "עלינו לשבח" ובו נלמד מה כוחן של מילים: גב' פרידה מנדלזון הי"ד נהרגה בפיגוע הנורא במסעדת "סבאר" בירושלים. מי ששמע את הדיבורים המפורשים שיצאו מפיה בימים האחרונים לחייה, עמד משתאה ונפעם, שכן היה מדובר באישה שלא הגיעה עדיין לגיל זקנה. "מעולם" - כך סיפר בנה יבדל"א הרב יונה מנדלזון - "מעולם אתם שומעים, לא נכנסה אימא הי"ד למסעדה כלשהי. היא הייתה פעילה בשכונתה בארגון שיעורים תורניים לנשים ובמיוחד שיעורי לשון הרע, וכשאמרנו לה מדי פעם שכדאי שתצא היא סירבה.

ביום בו אירע הפיגוע עברה מרת פרידה בדיקות שבגינן הייתה צריכה לצום. היא הייתה אמורה לקחת אתה אוכל מן הבית כדי להשביע את נפשה לאחר הצום, אבל ברגע האחרון שינתה את דעתה, ולמרות שזה לא התאים לה כלל - שלא לקחת אוכל - יצאה כך מן הבית. וכשהוצרכה לטעום משהו לאחר הצום, נאלצה לעשות דבר של עשתה מעולם... להיכנס למסעדה... ושם מצאה את מותה, מות קדושים, ב... מסעדה. שעה קצרה לפני שיצאה מן הבית אמרה לבנה ש"אני קצת מבוגרת, ורואה כבר את הסוף". לכשהתפלא הבן מדוע היא מדברת דיבורים כאלה, ושאל אותה: "הרי את עדיין צעירה לימים, אימא, ופעולתך מורגשת מאוד בשכונה", המשיכה ואמרה: "אבל גם למות אינני רוצה. קראתי בספרים שיש עניין של חיבוב הקבר, וכי איך אוכל לסבול זאת? על כן אני מתפללת לה', שאם הוא רוצה לקחת אותי מן העולם, שייקחני בצורה כזו שאעלה מיד לגן עדן ואתייצב בפני כיסא הכבוד..." וממש שעה קצרה לאחר מכן עלתה בסערה השמימה במות קדושים וטהורים, בדיוק כפי שרצתה, שהרי מי שנרצח בגלל היותו יהודי, נכנס מיד לגן עדן, כפי שכותב הרמב"ם.

המזעזע ביותר היה, שביום הפיגוע, הגיעה אישה לא מוכרת לבית הכנסת בירושלים בו התפללה מרת פרידה הי"ד, ושם מכהן בעלה יבדל"א כגבאי ראשי מזה שנים רבות, ובפיה בקשה: "אני מעוניינת ברכישת מקום". "אין ולו מקום אחד בעזרת הנשים של בית הכנסת!" - השיב הגבאי. אבל האישה התעקשה. היא רוצה מקום ולא יעזור שום דבר... ראה הגבאי שלא יוכל להיפטר ממנה, ואמר לה חצי בבדיחות הדעת חצי ברצינות: "בחרי לך את אחד המקומות בעזרת הנשים". מאות מקומות יש בעזרת הנשים של בית כנסת זה. איזה מקום בחרה לעצמה אותה אישה? היא הסתובבה במשך שעה ארוכה בעזרה, ובחרה לבסוף בכיסאה של מרת פרידה מנדלזון הי"ד. לא עברה שעה קצרה והמקום התפנה...

לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה(ל,ג). (פרפראות לפרשת מטות)

מי ששומר פיו, ולא מחללו, הוא בבחינת צדיק שגוזר, והקב"ה מקיים כל היוצא מפיו (מעיינה של תורה).

לא יחל דברו. שלא יתחיל מיד עם הדיבור אלא יחשוב מקודם אם אין בזה דיבורים אסורים (בן איש חי).

צדיק אחד פירש פירוש על המימרא "לפום צערא אגרא" לפום, פירוש הפה, הפה יכול לגרום לך צער, וכן להיפך הפה יכול לגרום לך אגרא שכר. גם המלה פרנסה הם 2 מילים פה רסן, השומר פיו יש לו פרנסה.

תורה שבכתב ותורה שבעל פה, למה אומרים בעל פה ולא אומרים תורה שבפה, בגלל שצריך להיות בעל הבית על הפה - לשמור על הפה, אז יש לו הצלחה בתורה.

"לא יחל דברו" (במדבר ל,ג). אפילו סתם דברים, אפילו שיחות חולין, אל תחלל. (המגיד מקוזניץ)

"לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה" (במדבר ל,ג). מי שעומד בדיבורו ואינו משנה מדבריו, זוכה ל"כל היוצא מפיו יעשה" - שהקב"ה יעשה כדבריו, בבחינת "צדיק גוזר והקב"ה מקיים". (קדושת לוי)

"לא יחל דברו" (ל,ג) (מתוך 'פנינים' - לרב יוסף ברגר)

סיפור נורא שסיפר אב ששיכל את בנו בגיל צעיר. היינו שני אחים בגילאי הבר מצוה, הורינו שלחו אותנו ללמוד בישיבה בעיר רחוקה, לשם כך היינו צריכים לנסוע במונית שרות. כך עשינו בכל פעם שחזרנו מהבית לישיבה.

באחת הפעמים עלינו על מונית השרות, התיישבנו וחיכינו שיעלו עוד מספר נוסעים בכדי שהנהג יוכל לפתוח בנסיעה, הייתי בחור צעיר, חסר שכל ובינה ואולי קצת 'חוצפן'... והתחלתי לבקש מהנהג שייסע כבר! אין לנו זמן! הנהג ענה שהוא לא נוסע עד שמתמלאים כל מקומות הישיבה, ואילו אני, עניתי לו ב'חוצפה'... הביט אלי הנהג ואמר: בחורצ'יק שמור על עצמך, אל תדבר אלי ככה, אני אב שכול! שכלתי לא מזמן בן שנהרג במלחמה... ברוב טיפשותי רציתי להראות לו שגם אני יודע 'לענות' ואמרתי לו בחוצפה: אז מה, גם אני אב שכול!... מיד לאחר מספר דקות האוטו התמלא. ואכן, הנהג התחיל בנסיעה והגענו למחוז חפצנו כשהדבר נשכח ממני כלל וכלל.

כעת, בעת יושבי שבעה על בני, נכנס אחי הי"ו בסערה רבה ופנה לצידי כדי לשוחח עמי, והוא מספר לי, כי בליל אמש הוא ישב בביתו והעלה מחשבות שונות על האסון המצער והכפול שקרה לי, והחל לגולל במחשבותיו פיסות היסטוריה, כשלפתע נזכר בסיפור נורא זה שקרה עמנו בעודנו נערים צעירים בגיל הטיפש עשרה, ולכן באתי אליך כעת להזכירך זאת...

תפסנו שנינו את ראשנו ואמרנו לעצמו: אוי! מי יודע האם לא היה כאן "פתיחת פה לשטן", "ברית כרותה לשפתיים"! איך הבאתי עלי את האסונות הנוראים האלה!...

ממשיך האב ואומר אני מספר את זה ומקווה, אולי כשאנשים יקראו את הדברים, יבינו את גודל קדושת הדיבור ועד כמה צריכים להיזהר ולשמור על הפה...

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל, ג)

פעם אחת, נכח הגאון ר' יהושע ליב דיסקין זצ"ל בהספד שנערך במלאת שבעה לאחד מתלמידיו. אמרו שם כנהוג תפלת "קל מלא רחמים", ובתום ההספד התפזר הקהל. מיד לאחר מכן, הזמין הרב את שמש בית הכנסת, נתן לו מטבע לעילוי נשמת המנוח, והדגיש, "עבור כל הקהל שנכח בשעת תפלת ההשכבה". וטעמו ונימוקו עמו, החזן הרי אמר "בעבור שכל הקהל נודרים צדקה לעילוי נשמתו", על כן ראה חובה לעצמו להבטיח שלא יכשל הציבור בהתחייבות זו.

איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היצא מפיו יעשה (ל,ג) (אוהב תורה)

הגמרא (כתבות עז"ב) מספרת, שכשבא השטן לקחת את נשמתו של רבי יהושע בן לוי, אמר לו רבי יהושע: "רצוני לראות אם כדאי לי למות, הראה לי את מקומי שבגן עדן". נעתר לו השטן ושניהם הלכו. בדרך אמר רבי יהושע בן לוי לשטן: "מפחד אני פן תהרוג אותי, הבא לי את הסכין שלך". והשטן נתן לו את סכינו. כשהגיעו לגן עדן והראה לו השטן את מקומו, קפץ מיד רבי יהושע בן לוי פנימה ונשבע שלא יצא.

בא השטן לפני הקב"ה ואמר לו: "ועכשיו מה יהא על מלאכתי?" אמר הקב"ה: "עליו לעשות התרת נדרים. אם אי פעם עשה התרת נדרים - יעשה גם עכשיו, ואם לאו - לא יעשה". התברר שמעודו לא עשה התרת נדרים, ונשאר רבי יהושע בן לוי במקומו שבגן עדן.

מעשה זה - אומר הרב משלם יששכר הורוביץ בספרו "כלי חמדה" - רמוז בפסוק שלפנינו: "איש כי ידר נדר לה' או השבע שבעה לאסר אסר על נפשו" - שלא יצא מגן עדן, אם "לא יחל דברו" - אם אף פעם לא עשה התרת נדרים, הרי ש"ככל היצא מפיו יעשה" - הוא יכול להישאר בגן עדן.

"איש כי ידור נדר לה'... לא יחל דברו, ככל היוצא מפיו יעשה". (ל,ג) (בהלכה ובאגדה)

התורה החמירה מאוד באדם שמחלל את דיבורו ואינו מקיים את נדריו ושבועותיו. עד כדי כך שאמרו בגמרא: "בעוון נדרים בניו הקטנים של אדם מתים", ה' יצילנו. מסופר בגמרא מעשה באדם אחד, שבשנת בצורת הפקיד דינר זהב אצל אישה אלמנה. האישה לקחה את הדינר והניחה אותו בכד של קמח למשמרת. עבר זמן רב, והיא שכחה מהעניין. היא לקחה את הקמח שבכד ואפתה ממנו לחם. באותו יום הגיע אל ביתה עני רעב ללחם. נכמרו רחמיה עליו והיא נתנה לו את אותו לחם שבו היה הדינר. לימים בא בעל הדינר ודרש את הדינר. חיפשה וחיפשה אך לשווא. נשבעה האישה ואמר, שאם נהנתה מן הדינר, ימות אחד מבניה. לא עברו ימים מועטים ואכן אחד מבניה מת. כששמעו חכמים את המעשה המחריד, אמרו: אם מי שנשבע על אמת - קרה לו דבר כזה, הנשבע על שקר - על אחת כמה וכמה! ויש להבין, "בעוון נדרים בניו הקטנים של אדם מתים", ואילו האוכל חזיר וכיוצא, לא נענש עד כדי כך?

וביארו בזה משל למה הדבר דומה: לאדם שחיפש עבודה, והחליט שהוא רוצה להיות שוטר. ומדוע? כיון שאין עבודה קלה ונעימה מזו: לעמוד בכבישים עם משרוקית ביד, לשרוק ולנענע בידיים למכוניות... בהחלט מעניין ונחמד. אלא שבתחנת המשטרה אמרו לו שכרגע לא

צריכים שוטרים, צריכים סוהר, להשגיח על האסירים בבית הסוהר. הלה הסכים והתחיל לעבוד כסוהר. בבואו ראה אנשים יושבים בתנאים קשים, חלקם בצינוק, בקושי בא אוכל לפיהם, לחם צר ומים לחץ, וקשה להם מאוד.

כעבור מספר ימים הגיע אסיר חדש, והנה הכניסוהו לחדר נוח, והגישו לו 3 ארוחות ביום. התפלא הסוהר ושאל: מה ההבדל בינו לבין שאר האסירים? מדוע זוכה זה לתנאים מועדפים? אמרו לו: רוב האסירים כאן הם פושעים, גנבים, ולכן מגיע להם עונש קשה. אבל זה האחרון מסכן, פשט את הרגל. לא הבין הסוהר, מה זה 'פשט רגל'? הסבירו לו שהיו לו הרבה חובות ולא היה לו לשלם, וכי מה אפשר לעשות לו, ליטול את נפשו? לכן שמו אותו פה כמה ימים עד שהשופט יכריז עליו שהוא פשט רגל.

הלה - מצאו הדברים חן בעיניו, עזב את עבודתו, וכששאלוהו למה, השיב שמצא עבודה אחרת, טובה יותר. הלך מיודענו לבית מלון יוקרתי, שהה שם חודש שלם, הוא ובני ביתו, אכלו שתו וישנו. כשבא לחזור לביתו, הגישו לו את החשבון לתשלום. אמר להם: אמר את האמת, אין לי כסף. וכי מה תעשו לי? תיטלו את נפשי? תבעו אותו למשפט, אך הלה לא נבהל, אמר: אני מבקש שיכריזו עלי כפושט רגל! אמר השופט: הלקוהו מאה מכות והשליכוהו לצינוק. התקומם ומחה: היכן הצדק והישר?! הלוא אך לפני זמן קצר ראיתי אדם שפשט את הרגל, בילה כמה ימים ברווחה ושולח לחופשי, פטור מחובותיו! גער בו השופט: "אין כאן מקום להשוואה! הלוא הוא היה סוחר ישר דרך, אשר ניהל את עסקיו כהוגן, ולפתע הפסיד את כספו - גלגל הוא שחוזר בעולם, ויכול לקרות לכל אחד. אין מקום להענישו, די כבר במה שנענש באובדן נכסיו. אבל אתה, מי הכריחך להתפטר ממשרתך ולהיכנס לבית המלון, להונות את בעליו, לשכור חדרים מפוארים, וליהנות ממיטב המאכלים?! אם ידעת שאין ביכולתך לשלם, היה עליך לישון בחוצות ולפשוט יד ללחם!"

והנמשל: אדם שימעד ויחטא באחת מכל מצוות ה' אשר לא תעשינה, יכול להצטדק ולומר כי היצר הרע הסיתו, ובהיותו בשר ודם נכשל ומעד. יכול הוא לייחל לרחמי שמים, למידת רחמים וחמלה. אבל כאשר הוא עצמו, מיוזמתו, נודר ומחייב את עצמו בדבר שאין בכוחו לקיימו - על כך ייענש בכל החומרה, שכן, מי הכריחו להכניס עצמו בחיוב זה?!

לצערנו, שומעים לעיתים אנשים שלשונם מורגלת בשבועות, אפשר לשמוע מהם על ימין ועל שמאל שהם נשבעים בחיי ילדיהם או הוריהם. ה' יצילנו. עלינו לדעת כי "ברית כרותה לשפתיים" מילים שאדם מוציא בשפתיו יש להם עוצמה והן עלולות ח"ו להשפיע, כמו שלמדונו רבותינו: "אסור לפתוח פה לשטן", אדם תמיד צריך לפתוח את פיו רק לדברים טובים. כמו כן, יש להימנע משבועות מכל סוג שהוא. רבותינו מסבירים מהי "שבועת שווא"? - כאשר נשבעים על דבר שהוא ברור כגון: "אני נשבע לך שזה כיסא", הרי זו "שבועת שווא", כל שכן כאשר אדם נשבע לשקר, שזה חמור יותר.

אדם ירא שמים נזהר שלא להישבע אפילו לדבר אמת!...

"איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור אסר על נפשו לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" [ל, ג]. (ניצוצות).

לא יעשה דבריו חולין (רש"י).

מסדר באושוויץ. שורות האסירים היו ישרות יותר מסרגל. אתה יכול להיות מוזלמן בלי שם, בלי עבר, בלי אישה וילדים, בלי אבא, בלי אימא, בלי פירור לחם, בלי תקווה ובלי עתיד. אבל שני דברים יש לך: מספר על היד ובגד אסירים מפוספס. אינך יודע דבר: איזה יום היום? באיזה חודש? באיזה שנה? היכן כולם? מה קרה לכולם? מי שותפך לדרגש? מה יקרה בדקה הקרובה? אינך זוכר איך נראו החיים לפני אושוויץ. היו חיים בכלל? האם אתה זה אתה? לחשוב קשה לך, להרגיש... אבוד. ואולי הכל רק חלום רע? אולי זו הזיה? זה אתה שעומד עכשיו בין שאר האסירים, לבוש כתונת פסים, נקודה אחת על הסרגל האנושי הערוך בדיוק גיאומטרי: גב זקוף, ידיים לצדי הגוף, צוואר מתוח, העיניים אינן ממצמצות, האף כאילו אינו מריח את העשן השמנוני, הכבד, שגרגריו השחורים חגים באוויר כמו גרגרי שלג שחור: שלג שאינו פוסק לרדת, יום ולילה, חורף, אביב וקיץ... מחלחל לתוך הפיות הפעורים מיובש. מחלחל לתודעה, נספג באדמה. במים, בנקבוביות העור. פיח המשרפות!

באמצע מגרש המסדרים הכינו עמוד תלייה. לצדו שולחן, כיסא ושרפרף. חיילי אס. אס. חמושים מקיפים את המגרש. כאילו מישהו יזוז, בביתני השמירה מוכנים צלפים בנשק דרוך, ולמרגלתם, כלבים. כאילו מישהו יעז לברוח. כאילו מישהו יעז... אבל היה מישהו! יהודי אחד העז... לכבודו עומדים עתה האסירים בשורות ישרות, בעיניים מושפלות, בציפייה כואבת. מה הפעם? יום א' היום. יום המנוחה השבועי. האסירים אינם נשלחים לעבודות פרך בחוץ. מגיע לחיילי האס. אס. קצת חופש, לא?! מעט בידור, ככה... להרים את המורל. צבא בלי מורל עלול להיחלש. מפקד המחנה דואג להם. הקרקס השבועי. אין בו ליצנים, לוליינים או אקרובטים. יש בו חיות טרף. אחת מהן עומדת מול האסירים. שמו היינץ. שיערו קצוץ מאוד, עיניו כחול ים קטנות. פני ארי מושלם. מעט סמוק עכשיו, אחרי הבירה ששתה הבוקר, שואג הצהרת כוונות! יש בדעתו לעשות צדק היום! קבל עם עולם!

"נתפס במחנה מרגל!" הוא שואג, "מרגל לטובת בעלות הברית! ברשותו נמצאו אמצעי שידור משוכללים! על חם, בזמן שידור, תפסנו את הבוגד!" צורח היינץ. רוקו ניתז. הוא מוחה את פיו. "הביאו אותו!" עיני המוזלמנים נפקחות לרווחה. לאמצע המגרש נדחף יהודי. נמוך קומה. אותו רזון, אותו בגד מפוספס. "לכאן!" שואג היינץ, עיניו אדומות. היהודי צועד לכאן. משם ומשם צופים בו חיילי האס. אס. מחייכים. אוהו! כשהיינץ עורך מפגן ראווה, מובטח שעשוע רציני! זה שבתפקיד מותח את צווארו, לראות, הנשק ביד. זה שלא בתפקיד לוגם עוד בירה או מצית סיגריה ומצפה. תכף יתחיל המשחק!

תחת עמוד התלייה היינץ ממנה את עצמו לתפקיד התובע, הקטגור, הסנגור, השופט והמוציא לפועל של גזר הדין. הוא מסיר כיסוי בד מעל השולחן. "הראיה!" הוא מניפם בשתי ידיו, גבוה, מציג לראווה: "המשדרים!" עיני האסירים נפקחות. מתרוממות, מתמקדות – האוויר מעורפל מהפיח השחור, אבל הם עוצרים את נשימתם! משהו נוקב, נותב ככדור לתוך תודעתם: תפילין!... תפילין!... בתי התפילין, התפילין המוכרות, השחורות, אי, ריבוננו של עולם!

מתחת לכותנת הפסים, הלבבות הכמושים מקבלים נפח פתאומי, מוצפים דם חם רותח. והעיניים, צריכות להישאר יבשות! אסור לבכות! אסור להניד עפעף, למצמץ, להגות אות אחת מהמילה הזו – תפילין! בין ובתוך שורות הסרגלים האנושיים - הכבויים ניצת - עובר זרם! תפילין! הרצועות מסתבכות בין זרועותיו וכפותיו של היינץ. הוא מנער, הן מתפתלות מול עיניו. הוא נרתע, משליכן על השולחן, וצועק: "אתה מודה שהחפצים האלה שלך?". "מודה". "מי מסר לך אותם?". "הם שלי". "תענה, כלב יהודי! מי מסר?". "אף אחד". "מי עוד השתמש בהם?". "היהודי שותק לשבריר שנייה. זרם אש עובר בין האסירים, מתיז ניצוצות. "רק אני". "אם כך, אתה מודה שהשתמשת?" "מודה".

היינץ מוחה זעה ממצחו הנמוך ושואג: "החקירה תמה. בית המשפט מוצא את החשוד – אשם! בהתאם לחוק ולחומרת העבירה, בית המשפט פוסק לנאשם מוות בתלייה! גזר הדין יבוצע מיד!" לחייו של היינץ אדומות. "גופתו תיתלה בכניסה למחנה, כראוי לבוגד במולדת האהובה – גרמניה!"

הנאשם לא זע. הסרגלים לא זעים. אושוויץ שותקת. השמים כחולים. היינץ יוכיח... עכשיו שהוא לא רק שופט! הוא גם תליין! "יהודי – לכאן!" הוא צווח. היהודי קרב לעמוד. היינץ בועט בשרפרף אל מתחת לחבל התליה. "עלה!". היהודי עולה. "עמוד ישר! סובב ראש". היהודי מתיישר, מסובב ראש. היינץ מקרב כיסא, עולה ועונב סביב הצוואר הדק, השקוף כמעט, את לולאת החבל. מתנשם, משהק. יורד מהכיסא, מחזירו למקומו מתחת לשולחן. סדר זה סדר. המסדר שותק. אושוויץ אילמת. השמים מתחילים לבכות. שמש חורפית משתדלת להאיר. והיהודי – עומד, החבל כרוך על צווארו. עיני האסירים מורכנות לאדמה. היינץ פוזל לכיוון חייליו. משועממים?! אפילו לא מסתכלים! נו, מה, עוד יהודי תלוי?!

היינץ מתמתח ושואג בקול שמשדל להדמות לקול הפיהרר: "כבן לאומה הגרמנית, הארית, התרבותית, ובשם הצדק, האמת והמשפט, אני מאפשר לנידון למוות לבקש בקשה אחרונה לפני ביצוע גזר הדין". האסירים עוצמים עיניים, הנידון למוות דווקא פוקח, חזק. "מה בקשתך?" היהודי אינו מהסס לשנייה. קולו צלול כשהוא מכריז: "להשתמש בהן עוד פעם! להניח תפילין!" עיני האסירים נפקחות. דם חדש זורם בחדרי הלב. להניח תפילין! למות עם ה-"של ראש" על הראש, עם ה-"של יד" כרוך על היד... בלב אושוויץ! מול התליינים! האס. אס. פורצים בצחוק. טופחים לעצמם על הכתף, משפריצים בירה, שורקים, הכלבים נובחים! איזו חגיגה! היהודי ייתלה עם הקופסאות על הראש! איזו תפאורה מקורית לכניסה למחנה! שמעתם? איזה בידור! אחדים מהם רצים לצריפם להביא מצלמות. היינץ סמוק, מחייך. "הבקשה מאושרת".

הוא מוסר ליהודי את אחד הבתים. היהודי מושיט יד. מקרב לפיו. מנשק. האס. אס. מתגלגלים מצחוק. היינץ, ממתין מבודח. קצת קשה לנידון לתמרן עם החבל לצווארו, אבל... תנועותיו מהירות, מדויקות, הוא מתרכז ובודק. ה-"של יד", במקום? כן. מושיט יד אל ה-"של ראש". התליין נותן ברצון, כן, ברצון רב אפילו... מלא חיות נושק הנידון למוות את הבית ומניח על ראשו. המצלמות מתקתקות, פרצי צחוק. הוא מרוכז, כרוך סביב זרועו, סביב כף ידו, בין אצבעותיו. נושם עמוק ומזדקף. נושא פניו לשמיים שמתחילים לפזר נוצות שלג רכות, כמו פתיתי כלולות על ראש חתן. שקט. עכשיו מוריד היהודי את עיניו לגובה עיני האסירים, אחיו,

הממוגנטים אליו – מרותקים – מחושמלים חיים! זרם מוחץ, מנצח, עובר במרוצה בינו לבנם – בינם לבינו, במעגל סגור.

זה הוא עכשיו שמצהיר כוונות! החבל לצווארו כרוך – והוא מקדש את שמו יתברך קבל עם עולם! מניח תפילין! החיילים במתח. מה עכשיו? הבעיטה בשרפרף, הגופה המטלטלת? אה, כבר? זה נגמר? לא. זה רק מתחיל. זרם חם, נוקב, נותב, רץ מתרוצץ בין שורות האסירים, בוער בתוכם, הופכם ללפידים. הכלבים לא נובחים. ציפור לא מצייצת. עשן מיתמר השמימה. ברקים בלבבות. מסדר האסירים הופך לאיש אחד, ללב אחד שפועם-הולם, ובתוך הדממה נשמע היהודי אומר זועק את זעקת הנצח בכל לבו ונפשו, ובקול רם וצלול: "שמע ישראל... ה' -- אלוקינו- ה' אח- ד'!"...

עתה זה רק הוא. הוא ואתה. היהודי וא-לוקיו. עכשיו מתאחדים – היהודי, התפילה, א-לוקי השמים והארץ וכל אסירי אושוויץ רואים את הקולות. היינץ מתבלבל. פחד לא מוסבר ממצמץ בעיניו. מישהו זז שם? אה. רק נדמה לו? הוא סוקר את השורות מולו: מימין משמאל. טוב. איש לא זע. טוב. הוא נושם לרווחה. היהודי שותק. זהו? סיים? חיילי האס. אס. מותחים צוואר ועיניים. עכשיו תגיע הבעיטה בשרפרף והגופה תצנח... עתה החבל יימתח ו..."

"מה קורה פה?" שואג קול אחר. הם מסתובבים. החיוך נמחק. היינץ מסתובב – מקרב רגליו זו לזו – מצדיע במועל יד! הייל... לתוך מגרש המסדרים מגיח הקצין...
ה"אוברשפירהרר... היינץ מבולבל, אבל... הדרגות... "מה הולך כאן?" שואג הקצין. "משפט שדה, המפקד." "נאשם במה?" "ריגול, המפקד." "ריגול?" צווח הקצין. לחייו מתנפחות ועיניו שוקעות לתוך פניו. "על ריגול אתה מעניש בתלייה? לא בא בחשבון! עונש קל מדי! לפרק! לפרק!" הוא מנפנף ידיו. היינץ ממחר לבצע את הפקודה. מחניק את שיהוקיו. במו ידיו מתיר את לולאת החנק מצוואר הנידון שלו. "מהר!" צורח הקצין. היהודי יורד אל הארץ, התפילין עוד לראשו.

הקצין שולח להביא שתי אבנים גדולות. "כרע ברך!" הוא פוקד על היהודי. הוא כורע. "להרים ידיים! למעלה!" הוא מרים. "יותר גבוה!" היהודי מרומם. מניחים בידי אבן. אחת לכל יד. היינץ רוצה להיבלע באדמה. אולם האדמה לא רוצה בו. האדמה מקמרת גבה הקשוי תחת ברכי הנידון, משתדלת להקל עליו. "אני גוזר על הבוגד – מלקות! המכסה המכסימלית, כשהידיים – גבוה! אם יוריד, יקבל כדור בראש!" הקצין מסמן לאחד החיילים, שקרב, טוען אקדחו ומקרב לראשו של הנידון. "ולא להרים ראש!" היהודי מרכין. יש מאין שולף הקצין מגלב ארוך. לקצותיו מחוברים כדורי מתכת. הוא תוחב אותו לידיו של היינץ, נוחר בבוז ומסתלק משם. היינץ מצמיד רגליו בנקישה ומצדיע אחר גבו המתרחק. שלג אמתי, לבן, מתחיל לרדת. חיילי האס. אס. רוטנים. מלקות! באמת, מה מעניין במלקות? מה מיוחד? וגם מעצבן את האוזניים, כל צלילי החבטות האלה. ההצלפות, עוד אחת. עוד אחת. עוד אחת, עוד, עוד... כמה אפשר לשמוע? אפשר למות משעמום. עדיף לשמוע מוסיקה קלאסית, ואגנר או משהו. הם מסתלקים למאורותיהם. גם המסדר קיבל פקודה להתפזר.

רק הלב לא. הלב עדיין שם, על מגרש המסדרים, פועם פעימה יהודית, מול הנידון הכורע על ברכיו, בידיים מונפות, אבן לכל יד והשוט – מכה על ראשו. רק על ראשו. רק על ה"של ראש". דווקא שם, משם הוא שידר, משם הוא יקלוט, שדרים קצרים, ישירים. עוד, ועוד, ועוד.

היינץ מכה, חובט ומצליף. מעביר לאחד החיילים שמכה ומכה, בכל הכח עד שחלשה זרועו, והוא מעביר לחייל אחר. וכל אותו זמן של המכות, שחוזרות ונשנות וצולפות באותו ראש – באותו מקום, האקדח שלוף מול מצחו של היהודי, וידיו נשואות לשמים. והוא לא נאנח, לא צועק, לא זז, רק סופג עוד חבטה ועוד הצלפה, התפילין לראשו כבר מזמן מבוקעים, מרוטשים, הרצועות משתלשלות סביב פניו וידיו... והשלג יורד ויורד, חרישי כל כך, לבן כל כך... מכסת ההלקאות נשלמה.

הנאצי המכה נושף ומשחרר את שריר זרועו התפוס. מקלל. זורק את השוט על השולחן והולך בלי להעיף מבט על הגוף הצנוף מולו, הכורע ברכ. עתה נשמטות ידיו, האבנים מתגלגלות מראשותיו, ומצחו שוקע קדימה – לתוך השלג. מכתו בדם. היינץ עובר שם אחר כך, מורה לשני אסירים לזרוק את הגוף הרצוצץ על ערמת הגופות שיישלחו מחר לשריפה. הלילה יורד על כולם, שווה בשווה. על המתים ועל החיים.

ערמת הגופות זעה. היהודי פוקח עיניים. מוצא את השמים מעליו. פרושים שחורים, נטולי כוכב. השמים מזכירים לו את האדמה. הכאב הנובר בראשו נורא וחזק כל כך... "אני חי", הוא חושב. עם שרידי התפילין לראשו הוא זוחל לאט, מעורפל, מתוך ערימת המתים. זוחל לאט כל הלילה למקום מחבוא.

במחנה הוא כבר אינו נחשב קיים. המספר שלו נמחק מהרשימות. בראשו נותר חור. פצע פעור, שסוע. הוא מניח עליו פיסת סמרטוט, שנצמד ונדבק אל הדם הקרוש. ימים שאי אפשר לספורם עוברים עליו בפינתו הנסתרת. הוא מתאושש לאט. חוזר לחיות. הוא חי.

היהודי הזה שרד את אושוויץ, הקים משפחה ונפטר בשיבה טובה בארץ ישראל בשנת תשס"ח. שריד מאותה פיסת בד שנצמדה לראשו נשארה טבועה בשרו, כאות נצח למסירות נפש שלו באותם ימים גורליים, מתמזגת בשרו עד יום מותו. עמה נקבר, ועמה, זכר למצוות תפילין שלו – הוא חזר אל אביו שבשמים. היהודי – גיבור הסיפור הוא – הרב יהודה אריה וליס זצ"ל, אביו של הרב יוסף וליס, מנכ"ל "ערכים"

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה (ל,ג)

הרה"ח ר' יהושע הלר הי"ו למד בישיבת פונביץ' בב"ב, והיה מקורב לראש הישיבה הגאון ר' יוסף כהנמן ז"ל. הוא הבחין שבראש השנה נוהג הרב לאכול יחידי, וגם כשנשא את הרבנית בזיווג שני, המשיך לנהוג כך, הרהיב עוז בנפשו, ושאל להגר"י כהנמן ז"ל, ילמדנו רבנו, מה הטעם שמעכ"ת אוכל לבד, נדהם הרב לשמוע שאי מי שם לב למנהגו, וסיפר לו.

בשנת תרפ"ט נסעתי לארה"ב לערוך מגבית עבור הישיבה, היה זה לפני ראש השנה, הבנתי שהמקום והחברה אינם מתאימים עבורי לליל ראש השנה... הייתי נבוך ולא יכולתי לסרב, אמרתי הנני נוהג לאכול בליל ראש השנה ביחידות, הלה קיבל דברי בהבנה, ולא נעלב. מאז אני נוהג לאכול ביחידות בליל ראש השנה, כיון שכך יצא מפי (אפילו שלא בכוונה) וככל היוצא מפיו יעשה.

”לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה” (ל, ג) (חשוקי חמד)

יום אחד ניגש יהודי אל כ”ק האדמו”ר רבי שלומק’ה מזויעהל זצ”ל, כשהיה בדרכו לכותל המערבי, ותינה בפניו צרתו כי הוא חשוך ילדים כבר הרבה שנים ואשתו אמרה לו שלא יבוא הביתה ללא הבטחה מהרבי... על כן מבקש הוא שהרבי ירחם עליו ויבטיח לו בן זכר. אמר לו רבי שלומק’ה: ”תבטיח לי הבטחה תמורת הבטחה. אתה הרי ראש המדברים במקווה, וגם אחרי כן בבית הכנסת, אינך מהשומרים על שתיקה מתחילת התפלה... אם תבטיח לי שאתה מפסיק לדבר במקווה ובבית הכנסת, אני מבטיח לך בן זכר...” הבטיח היהודי ואמר: ”אני מקבל על עצמי מעתה ואילך לשתוק!” ואכן הבטיח לו רבי שלומק’ה בן זכר. היהודי עמד בהבטחתו עד כדי כך, שכל הציבור שהיה רגיל לשמוע תמיד את מוצא פיו ולפתע ראה אותו בשתיקתו, היו בטוחים שירד מדעתו רח”ל. אבל הוא המשיך בשלו ...

לתקופת הימים נולד לו בן זכר למזל טוב. הוא בא לרבי שלומק’ה, הודה לו, וביקשו להיות הסנדק. לאחר הברית ניגש אליו אבי התינוק ושאלו: יסביר לי הרבי מה המידה כנגד מידה בזה שרק אם אשתוק אזכה לבן זכר? השיב לו רבי שלומק’ה: מובא מהרה”ק רבי פנחס מקוריץ זצ”ל שהקב”ה קוצב לכל אחד את כמות ההנאות שיהיה לו בעולם הזה, וממילא כשאתה מדבר את כל הדיבורים שלך, אתה ממלא בכך את קצבת ההנאה שהקב”ה הקציב לך, ואין לך זכות ליהנות מהנאה של ילד, כאשר הפסקת לדבר ואז לא הייתה לך את ההנאה הזו - סיפק לך הקב”ה הנאה אחרת של גידול ילד.

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה” [ל, ג]. (ובחרת בחיים)

אמרו רבותינו ז”ל (במדבר ר”פ מטות) על הפסוק ”את ה’ אלוקיך תירא, אותו תעבוד ובו תדבק ובשמו תשבע” (דברים י’, כ’): את ה’ אלוקיך תירא, שתהיה ירא ה’ כאברהם, יוסף ואיוב, שנאמר עליהם ירא א-לוקים. ואותו תעבוד, שתהיה עוסק בתורה ובמצוות. ובו תדבק, שתדבק בדרכיו ותכבד תלמידי חכמים, ותהנה אותם מנכסך. ורק אחרי שיהיו בך כל המידות הללו - רשאי אתה להישבע בשמו יתברך. ואם אין בך כל המידות הללו, אין אתה רשאי להישבע אפילו על האמת. והמדרש ממשיך ואומר ”אמרו רבותינו אפילו על האמת אינו יפה לאדם להישבע”. עד כאן.

ומעשה באדם שנטה למות ועמד להיפרד מן העולם הזה. אמר לבנו יחידו ”אני מצווה עליך שני דברים שתקפיד עליהם מאוד: היזהר מהצבועים, ואל תישבע אפילו על האמת”. ונפטר האב לבית עולמו.

הבן הקפיד מאוד על הצוואה מאביו, ולימים השתדך והקים בית בישראל. ביום מן הימים שאל את אשתו אם היא רוצה לצאת אתו קצת לטיול בעיר. אבל האישה אמרה שהיא לא רוצה לצאת, שמא תגרום מכשול לבני אדם שיסתכלו בה, ולכן היא מעדיפה להישאר בבית. גם בביתה היא הייתה מכסה את עצמה יתר על המידה, גם בשרוולים ארוכים, ונהגה בצניעות יתירה.

במוחו של האיש, שזכר את צוואת אביו שאמר לו להיזהר מן הצבועים, נדלקה נורה אדומה, ואמר לאשתו שהוא צריך ללכת לכמה שבועות מחוץ לעיר לאיזה עניין דחוף. שכפל

את מפתח ביתו, ואשתו הכינה לו קצת אוכל לדרך. הלך האיש מביתו, ובאמצע הלילה חזר לבית בשקט, פתח את הדלת וגילה שאשתו נמצאת בבית עם גוי. ביקשה האישה מהגוי להרוג את בעלה, אבל הבעל ברח מהר. וכיוון שלא ידע היכן לישון - ישן באמצע הרחוב.

באותו לילה נגנב מארמון המלוכה האוצר של המלך, שהיה מלא בכסף וזהב. יצאו שוטרים לחפש ולחקור אחר הגנב. כשראו את האיש הישן באמצע הרחוב עצרו אותו מיד ולקחו אותו לתחנת המשטרה לחקירה על הגניבה. אמרו לו שאם הוא ישבע שאינו הגנב - ישוחרר לביתו. אבל הוא סירב להישבע. לכן פסקו את דינו שהוא הגנב, והובילוהו אל המעצר.

בדרך למעצר הצטרפו אליהם גם הכומר המקומי וחבר מרעיו, ובאמצע הדרך אמר הכומר לכולם להיזהר לא לעבור בשביל מסוים כיוון שיש שם נמלים ואסור לדרוך עליהן. כששמע היהודי את דברי הכומר, אמר לשוטר 'תעשה לי טובה, תיקח אותי למלך ואני אגלה לו מי הגנב האמתי'.

מיד פנו כולם לארמון המלוכה, והכניסו את היהודי אל המלך. אמר היהודי למלך 'אני והכומר גנבנו ביחד את האוצר'. מיד הלכו שוטרים לביתו של הכומר ומצאו שם את האוצר. שאל המלך את היהודי מה לו ולכומר, וסיפר לו היהודי שאין לו שום קשר עם הכומר, אלא שאחרי ששמע אותו אומר דברי צביעות - הבין הכל. ואחר כך נתן גט לאשתו הצבועה, והכל בא על מקומו בשלום.

לא יחל דברו ככל היוצא מפיו יעשה" [ל, ג].

קמצן אחד חשוך בנים בשלום הבית שלו לא היה משהו מזהיר, שמע את דרשתו של הרב: "בעוון נדרים ושבועות אשתו ובניו של אדם מתים", וחיך חיך רחב. הוא ידור נדרים לבית הכנסת, יימנע מלשלם, אשתו תמות, בנים אין. והרי לכם מתכון נהדר לחיסכון של עוד מאות שקלים בחודש... אחרי חודשיים הגיע הקמצן נזעם לרב: "איבדתי את האמונה בכם. אמרת שהיא תמות... הרב הנדהם שאל מה קרה וכששמע את ההשתלשלות – האיר את עיניו ברק. "עכשיו אני מבין מה קורה". אשתך חכמה גדולה. אחרי כל פעם שנדרת, היא באה לברר כמה זה היה ושילמה. היא רוצה לחיות..."

"וידבר ה' אל משה לאמר נקם נקמת בני ישראל מאת המדינים" (לא, ב) (וקראת לשבת עונג)

המדרש מובא שהיה משה מתאווה לראות בנקמת מדין ועליו נאמר: "ישמח צדיק כי חזה נקם"!

את דברי המדרש הללו הסביר המגיד מדובנא כדרכו במשל: עשיר אחד היה בן יחיד בחור חמד, אלא שחיסרון גדול היה בו שבכל עת היה נותן עינו בכוס ושותה יין וי"ש לשכרה. כל תחנוניו של העשיר לא הועילו והבן נשאר בסורו. לימים בא לעיר רופא חכם. מיהר העשיר אליו ותינה בפניו את צערו. שמע הרופא ואמר כי הוא יכול לרפא את הבן מהרגלו הרע עד שכל משקה יהפוך בעיניו למשוקץ.

טיפול הרופא בבן ועשה מה שעשה ולאחר זמן לא רב בא אל העשיר ובישר לו כי הטיפול הצליח והבן שונא יין ושאר משקים. השגיח האב על בנו וראה כי אכן הוא אינו נוגע לא ביין

ולא ביי"ש אולם האב רצה להיות בטוח בהצלחת הטיפול על כן שלח את בנו אל המוזג כדי שיקנה כד יין. בא הבן לבית המזיגה וביקש כד יין. ירד המוזג למרתף כדי להביא את אשר התבקש והבחור המתין למעלה. על הדלפק עמדו כדי יין ריקים וכאשר הריח הבחור את ריח היין היה הריח כה מאוס בעיניו עד אשר לקח מקל ושבר את כל הכדים... כאשר עלה המוזג מן המרתף וראה את אשר עולל הבחור מיהר ורץ אל אביו וסיפר לו את אשר הזיק בנו בבית המזיגה. שמח האב מאוד ואמר: אל דאגה אני אשלם לך את מלא הנזק אולם שמחה גדולה בליבי כי עכשיו אני נוכח לדעת ששנאת היין בליבו של בני כאשר אמר הרופא.

כן הוא גם הנמשל: אמר המגיד - משה רבינו ביקש לראות את נקמת מדיין כי רצה לברר לעצמו האם בני ישראל שונאים את המדיינים או שמא יש בליבם חלק מן התאוה שראו אצל מדיין על כן אם בשדה הקרב יעמדו בני ישראל כנזופים ברפיון ידיים ידע כי אין שנאת המדיינים בליבם ואם ילחמו בכעס ובחמה ידע כי שונאים בני ישראל את המדיינים.

וזה שאומר המדרש: "ישמח צדיק כי חזה נקם!"

"היחלצו מאתכם אנשים לצבא" (לא,ג) (ליקוטים נפלאים פרשת מטות)

אם נחלוץ מעמנו את ה"אתכם", היינו האנכיות שבכל אדם, אז שייך שנהיה "אנשים לצבא" ללחום מלחמת ועבודת הבורא יתברך.

ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב" (לא,ח) (הרב רבנשטיין)

הרב רבנשטיין כותב בספרו: יש להבין - שואל רבי יוסף חיים בעל ה"בן איש חי" - מדוע מספרת לנו התורה מה היה בסופו של רשע זה? ועוד לאחר שהתנבא טוב על ישראל וזכה שנכתבה נבואתו בתורה מדוע מת במיתה משונה כזאת?

אלא- אמר ה"בן איש חי" - ניתן להסביר זאת במשל:

איש אחד בור ועם הארץ החליט לבוא בשבת לבית הכנסת. בבית הכנסת היו ספסלים מסודרים עם שמות המתפללים איש איש ומקומו. בשתי השורות האחרונות היו ספסלים מיוחדים לאורחים. כאשר הגיע עם הארץ זה אל בית הכנסת היו הקהל באמירת ברכות השחר על כן נעמדו כולם על רגליהם. ליבו של עם הארץ עלץ בקרבו! הקהל כולו קם לכבודו! ללא כל היסוס פנה האיש היישר אל כותל המזרח שם התיישב על מקומו של ראש הקהל! כאשר הגיע אל המקום סיימו הקהל את אמירת ברכות השחר והתיישבו כולם. עתה לא נותר ספק בליבו של האיש שהקהל מכבד אותו עד מאוד שהרי מיד כאשר הגיע אל מקומו המכובד כולם התיישבו!... לפתע ניגש אליו הגבאי והובילו אחר כבוד אל הספסל האחרון ספסל האורחים... לא עברו רגעים מועטים וראש הקהל נכנס וצעד אל מקומו הביט האיש וראה כי את ראש הקהל לא מכבדים כל כך כמו שכיבדו אותו שכן מפניו כולם קמו בבת אחת ואילו מפני ראש הקהל עמדו האנשים רק כאשר עבר בקרבתם... כאשר שב לביתו סיפר לאשתו את רוב הכבוד שנחל בבית הכנסת. רק הגבאי השוטה - כך סיפר - לא כיבד אותי כראוי!...

אשתו שהייתה חכמה ממנו הבינה מיד את אשר ארע לבעלה והסבירה לו כי כפי הנראה נכנס בדיוק כאשר הקהל היו צריכים לעמוד מחמת התפילה. וראיה יש לי - כך אמרה - שהרי בשעה שהגבאי לקח אותך אל ספסל האורחים איש לא עמד לכבודך!...

כן הוא גם הנמשל:

אמר ה"בן איש חי" - בלעם חשב שהוא ראוי לנבואה ומחמת כבודו נכתבה נבואתו בתורה מצד נבואותיו של משה רבינו עליו השלום... וכדי שתתברר טעותו עשה הקב"ה שלא יתקיים בו מה שניבא על עצמו "ותהי אחריתי כמוהו" אלא מת בחרב מיתת שפלים. סופו הוכיח על תחילתו שכל מה שנכתבה נבואתו בתורה לא נכתבה מפני חשיבותו אל מפני כבודם של ישראל!...

"ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב" (פניני בית לוי עלון 339)

אמרו חז"ל (סוטה י"א) בעצה של פרעה שאמר "הבה נתחכמה לו פן ירבה", היו שלושה והם: בלעם, איוב ויתרו. בלעם שיעץ - נהרג, איוב ששתק - נידון לייסורים, יתרו שברח - זכו מבני בניו שישבו בלשכת הגזית. והנה לכאורה איוב נכשל בחטא פעוט בכך שישב ושתק, ועל כך נידון בייסורים נוראיים הידועים כייסורי איוב, ואם כן לפי זה בלעם הרשע, אשר בעצמו נתן את העצה היה ראוי לעונש חמור יותר מאיוב, ואם כן מדוע נענש במיתה בלי ייסורים? למדים מכאן אומר ר' חיים שמואלביץ זצ"ל, כי מיתה ואפילו בלי ייסורים, היא העונש החמור ביותר, וכל רגע של חיים, אפילו מתוך ייסורים נוראיים עדיפים על המיתה. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה: "יסור יסרני י-ה ולמוות לא נתנני" - אפילו באים עלי ייסורים, העיקר שלמוות לא נתנני - אני אמשיך לחיות אפילו עם ייסורים, עלי להודות להשם יתברך, אני בחיים ולא מת, למרות הייסורים. כי זה הזדמנות להוסיף ולעבוד את השי"ת. ועל האדם לדעת שאם נגזר עליו ייסורים משמים, הם רק לטובתו ויש לשמוח בהם, וכפי שיעיד המעשה הבא:

פרופסור בכיר של ביה"ח בלונדון שהיה ידוע כיהודי בלי קשר לדת, החל להופיע במקום עבודתו כשכיפה מונחת על ראשו! לתדהמת חבריו מה גרם לו לשינוי סיפור להם סיפור מדהים: כזכור לכם שלפני שבועיים אושפז במחלקה שלנו זקן מופלג שסבל רבות כשהוא מחובר למכשירים. המלצתי לבני המשפחה לנתקו מהמכשירים כדי שלא יסבול עוד. בני המשפחה הסכימו, וניתקתי אותו מהמכשירים וכך הוא מת. באותו לילה ממשיך הפרופסור את סיפורו ראיתי בחלומי את דמותו של אותו הזקן ולפתע תפס בגרוני והחל לחנוק אותי וזעק לעברי: למה קרבתה את מתתי? למה עשית לי את העוול הזה? דע לך שעבור כל דקה שהייתי סובל - מחקו לי מהשמיים עגלות מלאות של עוונות ופשעים. ואתה, במיתת החסד מנעת ממני את החסד של מחיקת העוונות, וכעת אני צריך לשלם בייסורי גיהנום על העבירות שנתרו.

לאחר הלילה סיים הפרופסור את סיפורו, קמתי בבוקר אדם אחר לגמרי. אם זכיתי במו עיני לראות שיש דין ומשפט למעלה, כיצד אני יכול להישאר אדיש ולהמשיך את חיי כרגיל? הרי ראיתי בחוש שיש א-לוקים ויש שכר ועונש ויש חשבון מדוקדק על כל סבל הכי קטן של האדם. בו במקום החלטתי לשנות כיוון ולשוב ליהדות!

"אך את הַזֶּהב... (לא, כב) [האגדה מספרת]

בפרשה מובאים דיני הכשרת כלים.

יהודי בא אל הרב לשאול שאלה, אודות תבשיל שנתבשל בכלי שלא הוגעל. עיין הרב בדבר, והחל דן בינו לבין עצמו בלחישה: אכן, מחלוקת הפוסקים היא, הט"ז מכשיר, ואילו הש"ך מטריף.

שמע השואל את לחישת הרב, וקם לצאת. תמה הרב ושאלו: לאן, ר' יהודי? ענה הלה: רבי, הלא אמרתם שהט"ז מכשיר. אמר לו הרב: אמנם כן, אך עדיין לא פסקתי את ההלכה. ענה השואל: לי מספיק הט"ז, והלוואי יהא בני למדן וירא שמים כהט"ז.

"כל דבר אשר יעבור באש תעבירו באש" (במדבר לא, כג) (ויזרע יצחק, עלון 347)

פשט הפסוק בעניין הכשרת כלים שנקנו מגוי, אך בעל "שמחת הרגל" מבאר אותו על דרך המוסר ואומר שכוונת הכתוב: "כל דבר אשר יבוא באש", היא ליצר הרע שהדרך להילחם בו היא להעבירו באש, ועל איזה אש מדובר? אמרו חז"ל שאין אש אלא תורה כדבר שנאמר "הלא כה דברי כאש נאם ה'" (ירמיהו כג' כט), ומסתמך על מה שאמרו חז"ל: "אמר הקדוש ברוך הוא בראתי יצר הרע, בראתי לו תורה תבלין" (קידושין ל, ו) וזהו. גם כוונת חז"ל כשאמרו "אין ביעור חמץ אלא שריפה", לחמץ הזה שהוא היצר הרע, אין תקנה אלא בשריפה באש התורה.

אצעדה וצמיד טבעת עגיל וכומז (לא,ג) (אוהב תורה)

שמענו מעשה נפלא, באחד מצדיקי הדור שהלך ברחובה של עיר בליווי תלמידיו. לפתע נעצר והתמהמה בסמוך לחנות תכשיטים. התלמידים ראו כן תמהו, על מה ולמה נעמד כאן רבנו?! לבסוף נכנס הרב אל החנות, "רצוני לראות תכשיטים" - ביקש. בעל החנות ורעייתו מיהרו להציע לפניו מגוון של תכשיטים. המשיך הרבי להתעניין במשך דקות ארוכות בטיבו של כל תכשיט ובמחירו, ובסופו של דבר בחר בתכשיט מסוים.

תלמידיו השתוממו מהמתרחש לנגד עיניהם. וביציאתם מן החנות פנו אליו ושאלו: "רבי, תורה היא וללמוד אנו צריכים, מה עומד מאחורי כל המעמד הזה שאינו אופייני כלל לכבודו?"

"אסביר לכם" - השיב הרב, "כשעברנו ברחוב ליד החנות, עלה באזני קול מריבה בין בעל החנות לאשתו. עצרתי את צעדי ושמעתי כי הוויכוח הולך ומתלהט... החלטתי לעשות מעשה. נכנסתי באמתלה של קניית תכשיטים, כך הם היו חייבים להפסיק את הוויכוח ביניהם. התעכבתי בחנות משך זמן מה בו שיערתי כי כעסם שכך, ומאחר שישנו איסור הונאה להתעניין במוצרי החנות בלא לקנות - נאלצתי אף לרכוש תכשיט כלשהו!..."

"האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה" (לבו, (מוסר ד)

בעל השפת אמת זצ"ל, בהיותו ילד, למד פעם עם חברו במשך כל הלילה בהתמדה רבה, ורק לפנות בוקר עלה על מיטתו לישון. נכנס אצלו סבו בעל חידושי הר"ם, וכשראה ישן, הטיף לו על כך תוכחה ומוסר. ה"שפת אמת" הקשיב לדברים הקדושים של סבו, ולא הפסיקו אפילו במילה אחת, ולא התנצל והצטדק שלמד כל הלילה. חברו שהיה באותו מעמד השתומם,

הייתכן?! 'מדוע החרשת', שאל את חברו, 'ולא סיפרת לסבך כי היית ער כל הלילה?' השיב השפת אמת: לא רציתי להפסיק את סבא באומרו דברי מוסר! יקרים הם דברים אלה בעיניי, בין אם אני אשם בכך, ובין אם לא. ובדברו נטל חומש, דפדף בו לפרשתנו, והראה לחברו את הפסוק (להלן טז) "ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה, ואנחנו ניחלץ חושים" ושאל השפת אמת: אם מלכתחילה היה בדעתם של בני גד ובני ראובן לעבור את הירדן ולהיחלץ חושים למלחמה, היה להם לומר זאת מיד כשהתחיל משה להטיף להם מוסר: "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה...", אין זאת כי אם שהיה חבל להם להפסיק דברי משה רבם ולא לשמוע ממנו דברי מוסר!...

ובהקשר לזה במידת "אוהב את התוכחה", מסופר שפעם אחת בא רבי בונים מפשיסחא אצל רבו "החוזה מלובלין", והיו עיניו של רבי בונים אדומות ודומעות מבכי. שאל אותו החוזה "מה קרה ועל מה הבכתי?" ענה לו רבי בונים שאיש אחד העליב אותו ולכן הוא בוכה, שאל אותו החוזה "ומה עשית לאותו אדם?" ענה לו רבי בונים "נשקתי אותו". היה החוזה מלובלין תמה על דברי רבי בונים, ושאל אותו "מי היה האיש הזה?" והשיב שזהו הספר "שבט מוסר" לרבינו אליהו הכהן, שדבריו נגעו ללבו ולכן בכה, וכשסיים נשק את הספר והחזירו למקומו...

"בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם" (לב, טז)

בני ראובן גד וחצי שבט המנשה מבקשים ממשה כך: "ויגשו אליו ויאמרו גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו" (במדבר לב, טז). בו ברגע משה נוזף בהם ומתקן את טעותם: "בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם" (במדבר לב, כד). משה מקדים את הילדים לפני בעלי החיים, ובעצם מחליף את הסדר. משה לימד אותם לקח בערכים ובסדרי העדיפויות - קודם המשפחה והילדים ורק אח"כ הרכוש.

סיפור: אחד ננעל בשוגג בחנות סופרמרקט גדולה בסוף שבוע, לאחר שלא הצליח להיחלץ משם הוא החליט לשחרר את תסכוליו ע"י נקמה בהנהלת החנות. הוא בילה את זמן המאסר שלו בהחלפת תגיות המחירים על הסחורה.

התוצאה: מעיל פרווה משובחת היה 19 דולר, בעוד שמחירה של עניבה היה 1500 דולר. פריטי ריהוט הוצעו למכירה במחיר גרעינים שחורים, ומערכות שמע ופלזמות במחיר של גרביים, כאשר הלבשה תחתונה הייתה מחוץ להישג ידם של עשירים.

נתאר עצמנו את הבלגן שהתרחש עם פתיחת החנות...

מוסר השכל: אנו צוחקים, אך האם תגיות המחירים שלנו מסומנות כראוי? האם אנחנו מעריכים נכון את הדברים שבחינו, או שגם אנו מקדימים את המקנה לטף?!

אל תתמקד בפיגום (גד שכטמן)

"פולקסוואגן עצור בצד!", נבח שוטר התנועה למערכת הכריזה ברכבו. הרכב בלם, נכון יותר לומר סטה באיטיות לשולי הדרך. ברכב נהגה זקנה שצחקה בעליזות ומאחור הצטנפו להן 3 קשישות שרעדו מפחד. "אינך רואה שזהו כביש בינעירוני? מדוע את מזדחלת על 20

קמ"ש?“, פנה השוטר לנהגת. “אין לך עיניים?!“, תמהה הקשישה, “בפירוש כתוב על השלט: 20“.

השוטר לא ידע אם לצחוק או לבכות. “גברת, זהו מספר הכביש, אבל המהירות החוקית בו היא 90 קמ"ש. ובכלל“, שאל השוטר את היושבות מאחור, “מדוע אתן רועדות?”. אחת הקשישות גמגמה: “מקודם נסענו בכביש 443“...

רגע לפני הכניסה לארץ ישראל, הארץ המובטחת, ניגשים למשה רבינו שבט גד ושבט ראובן ובקשה בפייהם: “רצוננו לקבל את חבל ארץ גלעד לנחלה. המקום עשיר במרעה דשן וטוב, לנו יש מקנה רב, כך שנוכל למצוא אוכל בשפע לצאננו“. משה רבינו שומע את בקשתם וגוער בהם. טענותיו נוקבות באוזניהם של בני גד וראובן: מדוע שאחיהם יילחמו בארץ ישראל על מנת לכבשה ואתם תתגוררו פה בשלווה בשטח שנכבש על ידי כל ישראל? טענותיו של משה לא מסתיימות בכך, במשפטים תמציתיים וחדים הוא מוכיח את שני השבטים על שלא למדו לקח מהחטאים שעשו אבותיהם במשך ארבעים שנות שהותם במדבר.

מה הפריע למשה רבינו ברצונם של שבטים אלו לדאוג למרעה טוב ודשן לבהמותיהם, בפרט שהם מצהירים מראש שאין ‘כפל מבצעים’ - הם מוותרים על חלקם בארץ ישראל ולשאר השבטים תהיה נחלה מרווחת יותר.

את ההסבר לתוכחתו של משה באוזני השבטים, מבאר לנו רבי יצחק עראמה, בספרו הנפלא “העקידה“, במיקוד הזרקורים לנקודה הבעייתית בדבריהם: בני גד וראובן מבקשים לרשת את ארץ הגלעד ואומרים למשה: “אל תעבירונו את הירדן“. אין לנו שום סיבה להגיע לארץ הקודש, יש לנו כאן את כל צרכינו...

נתאר לעצמנו, ממשיך רבי יצחק עראמה, אדם ששוכר קבלן בניין לבנות עבורו בית קומות עם דגש מיוחד על יופי וגימור חיצוני, איכות מעולה ונוחות מרבית, האם יעלה על הדעת שבשביל הפיגומים הנצרכים לפועלים על מנת להגיע לקומות העליונות, ירכוש הקבלן מוטות ברזל חדשים ולוחות עץ דקורטיביים כדי שגם הפיגומים יהיו המילה האחרונה בעיצוב? בוודאי שלא. ומדוע? משום שהפיגום הוא זמני. הוא אינו המטרה הסופית אלא האמצעי ליצירתה, משכך, אין סיבה להשקיע בו מעבר למינימום הבטיחותי הנדרש. ארץ ישראל שהובטחה לאבותינו לפני אלפי שנים, הבית ששימש לנו בעבר, ובעז"ה ישמש גם בהווה הקרוב בביאת משיח צדקנו, מקום בו נוכל לעבוד את השם יתברך כפי שצריך: משכן להשראת השכינה, ללא גויים המכבידים את זרועם עלינו, ובהרחבת הדעת. אבל כיבוש ארץ הגלעד שנעשה על ידי עם ישראל לפני הכניסה לארץ, נעשה רק על מנת להבטיח שיוכלו לשבת בשלווה ובבטחה בארץ ישראל.

בני גד ובני ראובן התמקדו באמצעי ושכחו את המטרה. יהודי שהיה במדבר ארבעים שנה, אכל לחם מן השמים; למד תורה מפי משה רבינו; ראה ניסים לאין שיעור; חייב לדעת - ארץ ישראל היא מקום שנועד לסייע בעבודת הבורא. היא אינה מקום שנועד לפיתוח כלכלי מואץ, או חבל ארץ בעל עדיפות לאומית. ובכל זאת, התעקשו בני גד וראובן לקבל את ארץ הגלעד. הם התחייבו באוזני משה רבינו שהם יצאו חלוצים בראש מערכות ישראל במלחמת כיבוש

הארץ, ומשה הסכים. לבסוף, מגלה לנו המדרש, קיבלו בני גד וראובן עונשם: הם גלו מארצם עוד לפני שגלו שאר השבטים שישבו בארץ ישראל.

בימי בין המצרים בהם מתאבלים אנו על הדרגה הרוחנית הגבוהה שאבדה לנו בחורבן בית המקדש ויציאתנו לגלות, נתמקד מעט במה כדאי להשקיע. העולם הזה על שלל האפשרויות המצויות בו, הוא בסך הכל פיגום המיועד לטיפוס כלפי מעלה - בשביל מצות תפילין חייבים עור של בהמה; לקידוש והבדלה משתמשים ביון; ועבור אתרוג לארבעת המינים זקוקים לפרדס אתרוגים. מי שדואג יותר מהדרוש לאינטרסים הגשמיים ולא לצבירת מניות רוחניות - קורא את שלט ההכוונה של מספר הכביש בו הוא נמצא כרף המהירות המותרת ונשרך לאיטו, על פניו חולפים רכבים במהירות גבוהה, כי חבל על כל דקה שעוברת. בדור הטכנולוגי שאינו רואה ללא מסך ולא חש מאומה בלי טאצ' - מילות תוכחתו של משה אקטואליות מתמיד.

וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֹת צֶאן נִבְנָה לְמִקְנֵנוּ פֶה וְעָרִים לְטַפְּנוּ: / הנהגה ע"פ הטבע לעומת הנהגה ע"פ הנס (לב,טז)

מובא במדרש רבה לב חכם לימינו זה משה ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר שחבבו את ממונם יותר מן הנפשות. שהן אומרים למשה גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפינו. אמר להם משה אינה כלום לא תעשו כך אלא עשו את העיקר עיקר, תחילה בנו לכם ערים לטפייכם ואח"כ וגדרות לצאנכם. אמר להם הקב"ה אתם חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות, חייכם אין בו ברכה. עליהם נאמר: "נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך."

בספר גנזי ישראל שואל: מדוע מגיע להם עונש קשה כ"כ בשביל דבר קל שהקדימו הצאן? ועוד מה מדה כנגד מדה בעונש הזה? ועוד לכאורה עשו כדין שצריכים להקדים מאכל לבהמה ואח"כ לאדם כמו שמביאה הגמ' בברכות מ.

ומתוך באופן נפלא הטעם שקדמה פרנסת הבהמה קודם לאדם הוא מחמת חטא אדם הראשון שע"י החטא נערבב הטוב ברע ולכן א"א לאדם לאכול עד שיתקן את מאכלו ויברר הטוב מהרע. אך הבהמה שלא חטאה תמצא את פרנסתה בכל מקום בנקל שלא כאדם שנאמר בו בזיעת אפיק תאכל לחם. אך כל זה דווקא כאשר הפרנסה היא בדרך הטבע אולם כאשר הפרנסה באה ע"פ נס למעלה מן הטבע ומסתמא הפרנסה היא בזכות מעשיו שתקן את אשר עליו לתקן, אז אין קדימה לבהמה על האדם. ולכן כאשר הוציא משה מים מן הסלע נאמר והשקית את העדה ואת בעירם שהקדים אדם לבהמה. והנה שורש חטא המרגלים היה בזה שרצו להיכנס לארץ בדרך הטבע ולכן דרשו לשלוח מרגלים שהרי אם הנהגה ע"פ נס אין צריך לשלוח מרגלים, כמו כן בני גד ובני ראובן חפצו בנחלתם שתהיה ע"פ הטבע מחמת רוב מקניהם ומחמת טוב הארץ והיא ודשנה ולכן הקדימו מקניהם לטפם ובזה הראו שחפצם בהנהגה ע"פ דרך הטבע ולכן בהוכיחם משה ודימה אותם למרגלים כי גם הם טעו בטעות המרגלים. ואמר להם כי היה להם להקדים את טפם לבהמתם כמו בכל שפע שהוא למעלה מן הטבע שהאדם קודם לבהמה ומחמת שרצו לנחול חבל ארץ זה בדרך הטבע אמר ה' יתברך

שהיא כנחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך, כי דבר שהוא למעלה מן הטבע יש לו קיום נצחי ולא דבר טבעי שאינו נצחי.

"והייתם נקיים מד' ומישראל" (לב,כב) (ניצוצי התורה)

פ"א נודע לרבני העיר חיפה שהשליטים החילוניים של העיר רוצים להתיר פתיחת חנויות לממכר בשר פיגולים בתואנה שבעיר ישנם הרבה תושבים ערביים ונוצרים, ביקשו הרבנים להיפגש עם ראש העיר שהיה ידוע לבעל דעות שמאליות מובהקות ולאחר מאמצים רבים ניאות לקבלם, בראש המשלחת עמד הגה"צ רבי יהושע חנן טורצין זצוק"ל שהיה מגדולי תלמידי הגרי"ז מבריסק זצוק"ל ואמר לראש העיר דבר תורה בשם מרן בעל החפץ חיים זצוק"ל דהנה בפ' מטות כתיב והייתם נקיים מד' ומישראל, ופי' הח"ח כך: התורה מזהירה אותנו כאן על שתי חובות שמוטלות על האדם, חובתו כלפי א-לוקיו וחובתו כלפי חבריו, חובתו של האדם כלפי חבריו חשובות הן וע"כ הזהירנו התורה להיות נקיים מישראל דהיינו מחבריו, אולם יש בדבר סדר עדיפויות והיינו שחובתנו כלפי שמים קודמת היא לחובתנו לחברים אשר על כן הקדימה התורה ואמרה והייתם נקיים מד' ומישראל, דברים אלו עשו רושם בלבו של ראש העיר ומיד הורה לבטל את פתיחת חנויות אלו, בצאתם ציינו הרבנים שמה גדול כוחו של ווארט אחד ממרן הח"ח זצוק"ל.

ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם (לב,כג)

בפסוק זה רמז לעניין 'מדה כנגד מדה', וכך מפרשו בעל ה"גבעת שאול":

"ודעו חטאתכם" - איך תדעו מהי חטאתכם, באיזו עברה נכשלתם? - לפי "אשר תמצא אתכם", לפי העונש אשר מצא אתכם. העונש בא בהתאם לחטא, וממילא הוא מעיד על החטא. ומוסיף ה"גבעת שאול" ואומר: הקב"ה אמנם נותן את העונש, אך הקב"ה מצטער מאד על שנאלץ לעשות זאת. כאשר אחד מישראל סובל - גם הקב"ה סובל עמו, כנאמר: "עמו אנכי בצרה" (תהלים צא, טו). ואמרו חז"ל (סנהדרין מו ע"א): בשעה שאדם מצטער [- שפורענות באה עליו בעונו] - רש"י, שכינה מה לשון אומרת: 'קלני מראשי קלני מזרועי'. לגרום צער כזה לקב"ה - גם זה חטא. זהו שנרמז בפסוק: "ודעו חטאתכם אשר תמצא אתכם" - העונש אשר מצא אתכם בשל חטאיכם, גם הוא חטא.

בנו לכם ערים לטפכם וגדרות לצאנכם (לב,כד)

סדר עדיפויות

מעשה ביהודי שפגש במוריניו הגאון יהודה צדקה זצ"ל, וביקש את ברכתו לברכה והצלחה. התעניין מוריניו במשפחתו של אותו אדם, והתברר שבניו לומדים בבית ספר "כללי". חיך מוריניו את חיוכו הטוב והעדין, ואמר: "טעות בידך, אחי. החינוך שלנו הוא 'כללי': הוא כולל את מורשת הדורות, כולל תורה ותפילה, כיבוד הורים ומידות טובות ונאות. הוא כולל מקרא ומשנה, הלכות ואגדות. החינוך ההוא חינוך 'פרטי' הוא, חינוך שניתק את עצמו ממורשת הדורות ופנה אל רהבים וסטי כזב" ... ומיד הרצין והחל להוכיח באהבה: הכיצד יכול אדם להפקיר כך את ילדיו!

הצטדק הלה וטען, שהחינוך שם נאה ויאה, עם "תכניות העשרה" ... שאלו רבינו: "אמור נא לי, אילו היו מציעים לך בית ספר מעולה, עם חסרון קטן בלבד: שמקללים שם את אביך. היית שולח לשם את ילדיך?" נרתע האיש וקרא: "חלילה וחס!". שאל רבינו: "ואם מלמדים שם לזלזל באבינו שבשמיים, האב הרחמן?!" ... נבוך האב, ולא מצא מילים. רק אמר, שבית הספר החרדי במקום שוכן במבנה רעוע, חם שם בקיץ וקר בחורף. ואילו בבית הספר האחר ישנם תנאים נפלאים. מבנים מפוארים ומרווחים. שוב חיך רבינו, ואמר: "טענה זו נדחתה לפני שלושת אלפים ושלוש מאות שנה! בני גד ובני ראובן ביקשו: 'גדרות צאן נבנה למקנינו פה, וערים לטפינו'. ומשה רבנו תיקן אותם ושינה את הסדר: 'בנו לכם ערים לטפכם, וגדרות לצאנכם'. הנה כי כן, הם שמו דגש על המקנה. הגשמיות והרווחה. הטף, החינוך, בא במקום השני. ומשה רבנו אמר להם שבראש ובראשונה יש לחשוב על החינוך ומהותו, על הנוער והטף!"

שמע האיש לקול מורינו, וכיום הוא רווה נחת בלי סוף. כל ילדיו הקימו משפחות לתפארת בית אבותם, ברוח היהדות הנאמנה ומורשת האבות!

"מודים אנחנו לך... ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל טובותיך שבכל עת, ערב ובקר וצהרים..." (קול ברמה גליון 140)

לא רק בחנוכה ולא רק בפורים מודים על הניסים, אלא מידי יום ביומו אנו אומרים כשלוש פעמים בתפילתנו את מילות ההודיה לה': "מודים אנחנו לך שאתה הוא א-לוקינו... ועל נסיך שבכל יום עמנו, ועל טובותיך שבכל עת, ערב ובקר וצהרים..." אנו מודים לה' שהינו עושה עמנו ניסים יום יום, שעה שעה, דקה דקה, בכל עת, ערב ובקר וצהרים. אנו מודים בכך שכל רגע בו אנו נושמים וחיים הוא בחסדו של ה' יתברך, וכל מה שקורה לנו במהלך היום, הכל מטובו של ה' יתברך.

מן הראוי שניתן דעתנו על משמעות המילים ובמיוחד בימים מתוחים אלו, בהם אנו רואים במוחש את הניסים שעושה לנו הקב"ה בכל רגע ורגע. אנשים מתרגלים כבר לשמוע שעוד טיל נפל בשטח פתוח או פגע במקום כלשהו ואין נפגעים בנפש, וכבר מתייחסים לדבר כעל מובן מאליו, דבר שבשגרה. הרי זהו נס גלוי לאור היום כי ברגע שמכוונים לפגוע במקום מיושב ומאוכלס, הסיכוי שיהיו נפגעים בנפש הוא ברור ועצום. אך ב"ה הקב"ה עמנו ולא סר חסדו מאתנו והטילים מתפוצצים בזה אחר זה מבלי לפגוע באדם. גם אם יקרה חלילה שתהיה פגיעה בנפש, אין זה נכון יהיה להפנות מבט כלפי מעלה - הכיצד? כי אם הקב"ה החליט שמישהו יפגע, יכול להיות שאותו אחד נבחר ללכת ככפרה על רבים אחרים שהיו אמורים להיפגע, או שהקב"ה בוחר לעורר אותנו מידי פעם לגודל הסכנה ולהראות לנו מה עלול לקרות לנו אם לא נתעורר לשוב אליו ועוד אלף ואחת סיבות יכולות להיות לקב"ה להחליט שהפעם הפגיעה תהיה חלילה בנפש ואין אנו באים לעשות חשבונות שמיים. אנו צריכים להסתכל על כל ההצלות וההצלחות שלנו מול האויב ולא על "הרע" במיעוטו. כשאנו קוראים את המילים מן הסידור נתכוון היטב לכל מילה ומילה ונזכור את כל הניסים שבכל יום, כל היום עמנו!

כל חלוץ צבא לפני ה' למלחמה כאשר אדני דובר" (לב, כה-כז) (המהר"ל דיסקין)

ברם על הפסוק "ונכבשה הארץ לפני ה' ואחר תשובו" (פס' כב), אומר המדרש, שדברי משה רבינו ע"ה "ואחר תשובו" נתקיימו במלואם, וכל בני גד ובני ראובן שהלכו למלחמה חלוצים, שבו למקומם לאחר כיבוש ארץ ישראל וחלוקתה ולא מת אחד מהם, וכל זאת ע"פ דיבורו של משה, כמאמר הכתוב: "ותגזור אומר ויקם לך". "על כך מתחילה אמרו בני גד ובני ראובן אל משה: "עבדיך יעשו כאשר אדוני מצוה" – היינו שנעבור כל אנשי הצבא את הירדן למלחמה, ואלו הם אנשי הצבא מבני עשרים עד בני שישים היוצאים לצבא המלחמה. אך לאחר מכן הוסיפו ואמרו: "ועבדיך יעברו כל חלוץ צבא" – היינו אפילו אלא שכבר יותר מבן שישים ופטורים מן הצבא, גם הם ילכו למלחמה, ואדרבה הם "יעברו... לפני ה' למלחמה", ביתר חשק וזריזות, "כאשר אדוני דובר" – לאחר שיצא מפיק דיבור זה, "ואחר תעבורו", אם כן בטוחים הם שיחיו במשך כל תקופה זו של י"ד שנים, על כן בוודאי גם הם ילכו למלחמה.

בין המצרים

בימים אלו ימי בין המצרים יש לעבוד על המידות איך אמר גאון אחד בעניין שלום בית לוותר ושוב לוותר רק מוותר מרוויחים, אדם אחד נכנס אליו והתלונן על אשתו שהיא לא מוכנה בשום אופן לוותר, אמר שכתוב טובים השניים מן האחד, פירושו, טובים השניים אם אתה רואה זוג שטובים השניים, תדע שזהו מן האחד שאחד מוותר, אם לא אין טוב מהשניים.

חידון פרשת מטות

1. פרשה זו עוסקת בהלכות נדרים. מהם שני המקרים המתוארים בתורה, בהם מישהו נדר משהו בפועל?
2. איזה חפץ שייצורו תואר במקום אחר בחומש במדבר, בא לשימוש בפרשתנו?
3. מי מתואר בפרשה זו כאדם בעל כוח דיבור מיוחד, שבסוף נהרג בחרב?
4. שמו של איזה ממלכי מדיין היה זהה לשם אחיינו של משה (על פי חז"ל)?
5. על מי נאמר בפרשה זו שהוא 'קצף' – כעס? מהם ארבעת המקומות האחרים – פעם אחת בכל חומש: בראשית, שמות, ויקרא ודברים – בהם התורה כותבת שמישהו 'קצף'?
6. אילו 6 מתכות מוזכרות במפורש בפסוק אחד בפרשתנו?
7. איזו מצווה בפרשה זו כוללת מים ואש?
8. מה חולק לשני חצאים בפרשה זו?
9. מהם חמשת סוגי התכשיטים שמוזכרים בפסוק אחד בפרשה זו?
10. באיזה פסוק בפרשתנו מופיע שמן של תשע ערים שונות?
11. מיהם שני האנשים בפרשה זו, שקראו לעיר על שם עצמם?

תשובות

1. פרשה זו עוסקת בהלכות נדרים. מהם שני המקרים המתוארים בתורה, בהם מישהו נדר משהו בפועל?

בפרשת ויצא, יעקב נדר לבנות בית לאלוקים במקום בו הוא ישן, ולתת מעשר מכל מה שיש לו לאלוקים (בראשית חכ כ). בפרשת חוקת, כשבני ישראל נתקלו באויב לא מוכר, הם נדרו להחרים את כל שלל המלחמה (במדבר כא ב).

2. איזה חפץ שייצורו תואר במקום אחר בחומש במדבר, בא לשימוש בפרשתנו?

החצוצרות שהוכנו בפרשת בהעלותך (במדבר י ב) באות לשימוש בפרשה זו (במדבר לא ו).

3. מי מתואר בפרשה זו כאדם בעל כוח דיבור מיוחד, שבסוף נהרג בחרב?

לבלעם הייתה יכולת מיוחדת לברך ולקלל (במדבר כב ו), ובסופו של דבר הוא נהרג בחרב (במדבר לא ח).

4. שמו של איזה ממלכי מדיין היה זהה לשם אחיינו של משה (על פי חז"ל)?

אחד ממלכי מדין נקרא חור. על פי חז"ל, חור היה בנה של מרים ואחיינו של משה (רש"י – שמות יז י, תלמוד סוטה דף יא ע' ב).

5. על מי נאמר בפרשה זו שהוא 'קצף' – כעס? מהם ארבעת המקומות האחרים – פעם אחת בכל חומש: בראשית, שמות, ויקרא ודברים – בהם התורה כותבת שמישהו 'קצף'?

בפרשה זו, כשצבא ישראל חזר מהמלחמה במדין והביא עמו שבויות מלחמה, נאמר: "ויקצוף משה על פקודי החיל..." (במדבר לא יד). בפרשת וישב, פרעה קצף על שר האופים ושר המשקים והשליך אותם לכלא (בראשית מ ב). בפרשת בשלח, משה קצף על האנשים שהותירו מן ליום המחרת (שמות טז כ). בפרשת שמיני, משה קצף על אלעזר ואיתמר שלא אכלו מהקרבתן לאחר מות אחיהם נדב ואביהוא (ויקרא י טז). בפרשת דברים, משה תיאר את כעס הא-לוקים על העם עקב חטא המרגלים במילה 'ויקצוף' (דברים א לד).

6. אילו 6 מתכות מוזכרות במפורש בפסוק אחד בפרשתנו?

כלי זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל ועופרת נלקחו ממלחמת מדין (במדבר לא כב).

7. איזו מצווה בפרשה זו כוללת מים ואש?

הפסוק אומר שכדי להכשיר כלים שהשתמשו בהם באש, צריכים להעביר אותם באש, בעוד שכלים שהשתמשו בהם במים, צריכים לעבור הגעלה במים (במדבר לא כג).

8. מה חולק לשני חצאים בפרשה זו?

השלל שנלקח במלחמה חולק לשניים כשהחצי הראשון ניתן ללוחמים, והחצי השני לשאר העם (במדבר לא כז).

9. מהם חמשת סוגי התכשיטים שמוזכרים בפסוק אחד בפרשה זו?

פקודי החיל הציעו קרבן שכלל חמישה סוגי תכשיטים משלל המלחמה: אצודה, צמיד, טבעת, עגיל וכומז (במדבר לא נ).

10. באיזה פסוק בפרשתנו מופיע שמן של תשע ערים שונות?

כשהשבטים ראובן וגד ביקשו לקבל את נחלתם בגדה המזרחית של הירדן, הם הזכירו תשע ערים: עטרות, דיבון, יעזר, נמרה, חשבון, אלעלה, שבם, נבו, בעון (במדבר לב ג).

11. מיהם שני האנשים בפרשה זו, שקראו לעיר על שם עצמם?

יאיר בן מנשה ונובח בנו ערים וקראו להן על שמם (במדבר לב מא-מב).

שאלות חידון א'ב' לפרשת מטות

- א. אָסוּר
- ב. הוּא גָרַם לְעוֹן פְּעוּר
- ג. בְּנֵי מְכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה כָּבְשׁוּ אֶת...
- ד. כָּכֵל הַיּוֹצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה – לֹא יֵחַל _____
- ה. חֲגֵרוֹ חֲלָצִיכֶם
- ו. תַּחֲלֵק לְשָׁנִים
- ז. מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הִלְחֵן הַבִּיאוּ אֶת הַזֶּהָב שֶׁבָזְזוּ בְּמִלְחַמַּת מִדְיָן אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְ _____ לְבָנָי יִשְׂרָאֵל לְפָנָי הַשָּׁמַיִם
- ח. נַחֲגֵר חֲלָצִינוּ וְנִהְיֶה זְרִיזִים – נַחֲלֵץ _____
- ט. אֶחָד מֵהַתְּכַשִּׁיטִים הַמְזֻכָּרִים בַּפָּרָשָׁה
- י. בֶּן מְנַשֶּׁה
- כ. מְרֻגְלִים שֶׁלֹּא חָטְאוּ בְּחֵטְא הַמְרֻגְלִים
- ל. הַבַּעַל אֵינוֹ מִפֶּר אֶלָּא נְדָרִים שְׂמֻחִיבִים...
- מ. הַתְּחִיבוּתָהּ שֶׁבְטָאָה בְּלִשׁוֹן שְׁבוּעָה
- נ. הַפָּרָשָׁה עוֹסֶקֶת בְּהִלְכוֹת...
- ס. מֶלֶךְ הָאָמוּרִי
- ע. עִיר שֶׁנִּפְלָה בְּחֻלְקוֹ שֶׁל גָּד
- פ. מֹשֶׁה קָצַף עַל...
- צ. אֶחָד מִמְּלָכֵי מִדְיָן
- ק. אַחַת מִן הָעָרִים שֶׁבָּנוּ בְּנֵי רְאוּבֵן
- ר. לְבָנֵי רְאוּבֵן וְלְבָנֵי גָד הִיָּה מִקְנֶה _____
- ש. סֶפֶר

ת. תַּעֲכָבוּ

הַתְּשׁוּבוֹת לַחֲדוֹן א'ב' פִּרְשֵׁת מִטּוֹת

א. אָסֵר

ב. בִּלְעָם

ג. גִּלְעָד

ד. דְּבָרוּ

ה. הַחֲלָצוּ

ו. וַחֲצִיֵּת

ז. זָכְרוֹן

ח. חֲשִׁים

ט. טַבַּעַת

י. יָאִיר

כ. כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה וַיְהוֹשֶׁעַ בֶּן נוּן

ל. לַעֲנוֹת נֶפֶשׁ

מ. מִבְּטָא שְׁפָתֶיהָ

נ. נְדָרִים

ס. סִיחוֹן

ע. עֶטְרוֹת

פ. פְּקוּדֵי הַחֵיל

צ. צוּר

ק. קִרְיָתִים

ר. רַב

ש. שָׂא

ת. תִּנְיָאוֹן

פִּרְשֵׁת מִסְעִי

מסעי - לכל אחד יש את המסע שלו. לזכור שיש נקודת פתיחה, צריך דרך נכונה, ושיהיה גם יעד טוב ומתאים.

א-לוקים יש רק אחד! (הרב שלמה הלוי שליט"א)

הנביא ירמיה מוכיח: "ההימיר גוי א-להים והמה לא א-להים ועמי המיר כבודו בלוא יועיל"

משל למה הדבר דומה?

אמר המגיד מדובנא - לאברך צעיר אשר חמיו דבר על ליבו כי יתחיל לעסוק במסחר לשם כך נתן לו סכום של כסף נכבד ושלח אותו ליריד כדי לקנות סחורה. האברך שלא הבין כלל במסחר קנה בכל הסכום מספר קרונות מלאים בקסמי שיניים... שלומיאל! צעק חמיו ברב ייאוש - מה עשית?! הן סחורה כזאת לא תמכור גם בעוד שבעים שנה. חזור לישיבה ולמד!

לאחר כמה שנים חזר חמיו ודבר על לבו אולי יפתח ויעסוק המסחר. שוב נתן ידו סכום כסף נכבד ושלחו ליריד גדול באזהרות רבות שהפעם לא יקנה קיסמי שיניים... הסתובב האברך וחשב בליבו: איזו סחורה כדאי לקנות? הימים היו ימי חודש אלול וראש השנה קרב ובא משום כך החליט האברך וקנה מלאי עצום של שופרות... בטלן! - צעק חמיו - מה עשית?! הן קנית שופרות שיספיקו עד לשופרו של משיח!

חשב חמיו: מה אעשה עתה? בייאוש פנה לסוחר ממולח שהתמחה במסחר סיפר לו את מחדלי חתנו מסר לו את הקיסמים ואמר: מכור או החלף אותם כרצונך העיקר שתציל ולו חלק מכספי. לאחר מכן פנה לסוחר השני ונתן לו את מלאי השופרות כדי שיחליפם בסחורה טובה יותר העוברת לסוחר. אולי - כך חשב בליבו - לפחות אחד מהם יצליח להתפטר מהסחורה... לאחר כמה ימים נפגשו שני הסוחרים במלון ותוך כדי שיחה סיפרו זה לזה על הסחורה שבאמתחתם. ברצוני להחליף שופרות - אמר האחד. ואני ברצוני להחליף קיסמים - אמר לחברו. הבה ונחליף בינינו את מלאי הסחורות - אמרו שניהם...

חזרו בשמחה לעירם וספרו למשלחם כי הצליחו מאוד... האחד החליף שופרות בקיסמים והשני קיסמים בשופרות... שמע החתן על העסקה פנה לחמיו ואמר: מדוע כעסת עלי? הנה אתה עצמך נכשלת במסחר!?

וכי מה אעשה - אמר החותן - והרי בידי היו סחורות גרועות וכי מה היה עלי לצפות? אולם אתה יכולת לקנות בכסף שבידך כל דבר טוב ומעולה ובחרת בסחורה הגרועה ביותר...!

כן הוא גם הנמשל: סיים המגיד - כל גוי יכול להחליף את אלוהיו באחר אלוהי עץ ניתן להחליף באלוהי אבן...חליפין כאלה לא מעלים ולא מורידים דבר... אולם עם ישראל "המיר כבודו בלא יועיל" החליפו א-לוקים חיים באלוהי עץ ואבן...!

שבת שלום ומבורך

"אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ ישראל" (לא,ג)

מדוע - שואל רש"י - נכתבו בפירוט כל המסעות הללו?

אלא מביא רש"י את דברי המדרש תנחומא, משל למה הדבר דומה: לאדם שהיה בנו חולה, והוליכו למקום רחוק לרפואתו כיון שהיו חוזרים התחיל אביו מונה כל המסעות. אמר לו: כאן ישננו כאן הוקרנו [קיררנו עצמנו מחם אש] כאן חששת את ראשך וכו'.

מהו הנמשל? - שאל הצדיק רבי אברהם מרדכי מגור - וכי בני ישראל לא היו זקוקים לישון או לקרר את עצמם? אם כן מה מלמדנו המדרש על המקומות אלו בהן ישנו או התקררו?! אלא - השיב הרבי - בדברים אלה יש כוונה עמוקה ודברי תוכחה נסתרים:

"כאן ישננו" - רמז למתן תורה שבשעה שנתן הקדוש ברוך הוא את התורה נרדמו בני ישראל וישנו.

"כאן הוקרנו" - רמז לאותה קרירות שהכניס עמלק בבני ישראל כמו שכתוב: "אשר קרך בדרך".

"כאן חששת את ראשך" - רמז לחטא העגל שבו היו לבני ישראל חששות כלפי ה"ראש" הלא הוא משה רבינו המנהיג.

משום כך - סיים הרבי - כתבה התורה בפירוט רב את כל המסעות כדי שמתוך כך ייזכרו בכל מקום ובמה שאירע בו ויחזרו בתשובה שלמה...

"אלה מסעי בני ישראל" (לא,ג) (פניני בית הלוי גליון 290)

ומפרש רש"י למה נכתבו המסעות להודיע חסדיו של מקום. ושנדע שהכל לטובה.

מעשה שהיה באיש זקן וחכם ולו בן יחיד, יום אחד הגיע אל פתח ביתו של הזקן סוס פראי, בנו של הזקן תפס את הסוס והכניסו לאורווה, אבל הזקן לא היה מאושר.

שאל אותו בנו: "אבא למה אתה לא שמח? תפסתי את הסוס והכנסתי אותו לאורווה. אתה לא חושב שזה טוב – אנחנו זקוקים לסוס בריא וחזק", הזקן נד בראשו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד".

למחרת היום ברח הסוס מהאורווה. הבן היה מאוד עצוב, אבל אביו לא אמר דבר. הבן שאל את הזקן: "אבא האם זה נורא שהסוס ברח לנו? היינו זקוקים לו". הזקן רק נד בראשו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד".

אחרי שלושה ימים חזר הסוס ואתו שתי סוסות חדשות. הבן היה מאוד נרגש, והכניסן האורווה. אביו לעומת זאת נותר אדיש. הבן לא יכול היה להבין זאת, "אבא", אמר הבן, "זאת סיבה לשמוח. יש לנו שלושה סוסים עכשיו" הזקן רק נד בראשו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד".

בערב הנער היה כבר עייף מטיפול בסוסים, הוא ניסה לאלף את הסוס הפראי, אבל זה בעט בו ושבר את רגלו. "אבא!" קרא הנער. "שברתי את רגלי. האין זה נורא?" האב הזקן קיבע את רגלו של בנו ואמר: "האם זה טוב או רע, את זה נדע רק בעתיד".

אחרי מספר שבועות פרצה מלחמה, הגיעו אנשי צבא ולקחו את צעירי הכפר לשמש חיילים בצבא. את הבן של הזקן השאירו מאחור, כיון שרגלו הייתה שבורה. היה קרב נורא וכל צעירי הכפר מתו במלחמה. והזקן רק נד בראשו ואמר: "אין רע בעולם הכל הוא לטובה כי ה' הוא טוב ודרך הטוב להיטיב ואם קרה לנו משהו רע בחיים זה לשם כפרת עוונות שקלקלנו את נשמתנו במעשנו לכן ייסורים הם כמו ניתוח כמו שנאמר הניתוח יכאב אך החולה יבריא אז הוא מיד נכנס לשמחה.

אלה מסעי בני ישראל (החפץ חיים)

צריכים להרגיש בעצמנו את ארעיות העולם הזה – כל ימינו אנו נוסעים אל מקומנו הקבוע. וידוע, כאשר ה'חפץ חיים' היה נוסע למכור את ספריו בעיירות, היה מתאכסן באכסניות שונות.

באחת הפעמים הוא סיפר: באחת האכסניות הזמנתי את בעל האכסניה לדבר עמו, ואמרתי לו, כי המעון שלו בכללותו הוא טוב, אלא שצריך לתקן כמה דברים: התנור קרוב מדי למיטות, החלונות קטנים ועוד תיקונים. שאל אותי בעל האכסניה אם בדעתי להישאר ימים רבים במקום זה, וענית לי כי חושב אני לנסוע לפנות בוקר. השיב לי על כך בעל האכסניה: אם בדעתכם לשהות כאן רק עד אור הבקר, מדוע יש לכם עניין בתיקון הבית והנכם מציעים תיקונים ושכלולים, והרי בקרוב תעזבו את המקום.

הסביר החפץ חיים: נאמר בפסוק על ימי שני חיינו בעולם הזה: "ימי שנותינו בהם שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה" (תהלים צ) זמן קצר הוא מאד ביחס לנצח חיי העולם הבא. והנה, למרות זאת, עיקר עיסוקיו של האדם בחייו הם בסידור האכסניה ותיקונה, כלומר, סידור תנאים נוחים יותר למגורים כאן בעולם הזה. הוא משתדל שהכל יהיה על הצד הטוב ביותר, ואין הוא שם את לבו לכך שחיים אלו חולפים במהירות רבה והעיקר הם החיים שיש בהם יתרון, יתרון של תורה ומצוות המביא את האדם לחיי העולם הבא.

אלה מסעי בני ישראל (נתיבות התורה עלון 264)

משל: לעשיר שהיה רוכב על סוסו ובדרכו לעירה גדולה ראה עני "פיסח" שיושב בצד הדרך וזועק לעזרה. ניגש אליו העשיר ונתן לו צדקה. הודה לו העני על נדבת ליבו וביקש שירכיבו על סוסו עד העיר הקרובה. נכמרו רחמיו של העשיר והרכיבו על סוסו ונתן לו את "המושכות" בידו. וכשהגיעו השניים לעיר פנה העשיר לעני וביקש ממנו לרדת אך העני החל לצעוק בקול "כפוי טובה"! עשיתי לך טובה שהרכבתך על סוסי ועתה אתה מבקש ממני שארד ממנו!

לא ידע העשיר מה לעשות? בינתיים נאספו אנשים ושמעו את טענותיהם והצדיקו כולם את העני. בסופו של דבר ניגשו אל השופט שהיה בעיר וזה כששמע את טענותיהם פסק ואמר: למראית עין נראה שהצדק עם העשיר משום שמניין לו לפיסח עני כסף לקנות סוס כזה? אך כיון שהעני היו בידיו "המושכות" הרי זה מעיד לנו שהסוס הוא שלו!

הנמשל: נאמר בפרשתנו "אלה מסעי בני ישראל". ואמרו חז"ל: שיצר הרע בתחבולותיו בא לאדם במסע חייו בתחילה "כאורח" אולם במשך הזמן נעשה הוא "כבעל הבית" ומנהל לו את כל מהלך חייו. ועל כן חובה עלינו להתגבר ולהילחם בו בכל מסע חיינו כפי שאמרו רבותינו: "איזהו גיבור הכובש את יצרו"!

"אלה מסעי בני ישראל אשר יצאו מארץ מצרים לצבאתם ביד משה ואהרן" (לג,א)
(וקראת לשבת עונג)

משל למה הדבר דומה: לשר אחד היה בן שיצא לתרבות רעה. בכל פעם כאשר הובא הבן לדין לפני המלך היה השר מתחנן לפני המלך שיסלח לו והמלך היה נענה וסולח לבן בגלל כבוד אביו. לימים כאשר ראה השר כי בנו סומך על כך יתר על המידה בא השר לפני המלך ובקש ממנו שיוריד אותו מגדולתו ועל ידי כך יהיה הבן מוכרח להיטיב את דרכיו...

כן הוא גם הנמשל: הקב"ה הוציא את בני ישראל ממצרים ביד משה ואהרן ובני ישראל סמכו על כך יתר על המידה משום כך סיבב הקב"ה שיהיו נעים ונדים במדבר הגדול ארבעים שנה ועל ידי כך יתקרבו לאביהם שבשמים...

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם" (ל"ג,ב)

רבים מהפרשנים, עומדים על השינוי הלשוני הבולט בפסוק: "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל פִּי ה' וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם", מה המשמעות של הביטויים הללו, והשוני ביניהם?

הספורנו מסביר בפשטות: "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם - כי לפעמים היה המקום שיצאו אליו בתכלית הרוע, והמקום שנסעו ממנו טוב. ואלה מסעיהם למוצאיהם - ולפעמים קרה הפך זה". כלומר, פעם, הם נסעו על מנת להגיע ליעד החדש. ופעם, בעיקר היה עליהם לצאת ממקומם.

"המגיד מדובנא" (משלי יעקב) מבאר, בעזרת משל: אדם שמתה עליו אשתו והותירה לו בן צעיר, ונשא אישה שנייה, וסבל הבן תחת ידיה של אמו החורגת. וברבות הימים הגיע הנער לפרקו, והאב שנסע לעיר אחרת לרגל מסחרו פגש שם סוחר אחר ואת בתו, ומצאה חן בעיניו עבור בנו, והסכימו האבות להשתדך ביניהם. ובבואו לביתו בישר לבנו על השידוך, והנער החל לספור את הימים לחתונה, ובהגיע העת עלו האב ובנו על העגלה בשמחה לנסוע אל מקום החתונה.

במהלך הדרך, הבן הרבה לשאול את העגלון: "כמה התרחקנו כבר מביתנו?" ואילו האב היה שואל מידי פעם: "כמה עוד דרך יש לפנינו, להגיע אל החתונה?" ותמה הבן אל האב: מדוע כל אחד מאתנו שואל העגלון על הדרך שעשינו - בסגנון שונה? ויען אביו ויאמר לו: אתה הטבת בשאלתך, ואני בשאלתי. אתה לא היית מעולם בעיר פלונית ואין אתה מכיר את מעלת המחותן ויקרו, ולא את בתו הכלה בלתי תדע מאומה מהצלחתך, רק זאת ידעת כי אתה בורח מפני אשת אביך, לכן אתה שואל כמה פרסאות אתה רחוק ממנה. לא כן, אני אשר נפשי יודעת מאד להיכן אני מוליך אותך, לכן אני מבקש לדעת מספר המסעות אשר לפני, כי לי מה לחשוב הפרסאות אשר לאחריי".

הנמשל: עם ישראל, שלא הכירו באופן מוחשי את ארץ ישראל ומעלותיה, היו עסוקים בבריחה ממצרים. ומשום כך, בעיקר "הביטו לאחור" - לראות כמה הספיקו כבר להתרחק ממצרים". לא כן משה רבנו ע"ה אשר נפשו יודעת מאד להיכן הוא מוליכן, לכן הוא מונה המסעות אל אשר לפניו". ומשום כך, "וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת מוֹצְאֵיהֶם - לְמִסְעֵיהֶם", כלומר, עם

הפנים קדימה - להגיע למחוז חפצו, אל יעד המסע. אבל "אֵלֶּה - " עם ישראל, מונים את " מְסַעֵיהֶם - לְמוֹצָאֵיהֶם", רצונם לדעת, כמה הם כבר נסעו והתרחקו - מנקודת המוצא

למסעיהם על פי ד' - הדרך הנכונה (ב"ג - ע"פ החפץ חיים)

העגלונים הרבים הביטו בתימהון ברופא הגבוה, שהיה לבוש בסגנון מודרני ונראה כמשכיל לכל דבר, עת התחבק בחום עם רב הדור צורה שפניו עדינים ודוק אצילות משוך עליהם. היו אלה שני ידידים מנוער, אשר התרגשו בפגישתם המקרית אחרי שנים רבות שלא ראו זה את זה. יחדיו ישבו בילדותם על ספסל העץ הקשה ב'חדר' שבעיירת מולדתם. כשגדלו, פנה כל אחד לדרך אחרת ושונה. האחד - הפך לרופא מפורסם, הצליח מאד במשרתו ונעשה מבוקש ומכובד עד מאד. לעומתו, השני - ישב ולמד תורה בשקדנות ובמרץ, וכשגדל הפך להיות גדול בתורה, רבה של העיר הגדולה, נערץ על כל תושביה היהודים, מוקירי התורה. עתה נפגשו השניים במקום מרוחק מעיר מגוריהם. הרב נקרא כדי לפסוק בבעיה תורנית סבוכה, והרופא - לרפא חולה אנוש.

כאשר נרגעו מהתרגשות הפגישה, עלו השניים על העגלה שתובילם לעירם. בדרך, שוחחו על חייהם, עיסוקם ופרנסתם. הרופא סיפר בגאווה על הצלחתו במקצועו ורוב עושרו. נכסים רבים צבר לו וממון רב הרוויח בעבודתו. הרב סיפר מחד על תורתו ומאיך על פרנסתו המועט. בני העיירה עניים הם, ואין ביכולתם לספק לו פרנסה בשפע. אך ברוך השם אמר, פרנסתי תמיד מספיקה כדי צורכי". הו, רחמי עליך", נענע הרופא בראשו, "ראה מה יצא ממך ומה יצא ממני. אני עזבתי את התורה ולא חסר לי דבר. ואתה, המשכת ללמוד תורה ובקושי יש לך כסף למחייתך". הרב לא הופתע מדבורים אלה, גם לא נבוך. באושר אמתי השיב לרופא המשכיל, בבטחה, כשעיניו נוצצות": שמע, לפני שפגישתך בכיכר העגלונים, הציע לי עגלון אחד נסיעה תמורת שמונה רובל. לעומתו, בא עגלון אחר והראה לי את עגלתו, שהייתה יפה ונוחה יותר. הוא אמר לי שייקחני תמורת 2 רובל בלבד. נו עם מי אסע?" "ודאי בעגלה הנוחה, תמורת 2 הרובל!" השיב הרופא בפשטות". אבל" המשיך הרב בסיפורו, "אחר כך התברר לי שהעגלון הזה נוסע בדיוק לכיוון ההפוך מעירי, צפונה במקום מזרחה, האם אסע עמו בכל זאת?" "הו, ודאי שלא, ודאי שלא", חייך הרופא. "אם כך", המשיך הרב להסביר בקול חזק וברור, בפנותו בחמימות ובידידות לרופא: "דע לך כי העולם הזה איננו מטרה בפני עצמה, הוא כנסיעה בלבד. היעד, התכלית הוא חיי הנצח. הן מהם שבעים - שמונים שנה, לעומת חיי הנצח? אמנם, נוח יותר לעבור את העולם הזה בעגלה מרופדת ונוחה ובמחיר זול. אך השאלה היא - האם מביאה אותנו העגלה אל יעדנו? האם זוהי הדרך לחיי הנצח? גם אם הדרך אל עולם הבא קשה לפעמים ולא נוחה, כדאי הוא כל מכשול כדי להגיע אל המטרה האמתית!" הרופא הביט בתדהמה ברב החכם. הסברו הנכון העלה בו הרהורים, והוא ישב דומם, שקוע במחשבות. עיניו נפקחו להבין כי דרכו שלו, גם אם נעימה היא - אינה מובילה אל היעד הנכון...

מהיכן הכסף להוצאות הנסיעה לאדמור"ם? (יין ישן גליון פ"ד)

ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם וגו', ואלה מסעיהם למוצאיהם (לג, ב): הרה"ק רבי ישראל ממודז'ץ ניהל את עדתו ברמה בימי חייו. באחד הימים באו להסתופף בצל קורתו חסידים ואנשי מעשה שבאו מדרך רחוקה, והתאוננו בפני רבם שהנסיעות עולים להם בדמים יקרים. השיב להם הרה"ק רבי ישראל בדרך צחות: "נאמר בתוה"ק - ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם וגו', ואלה מסעיהם למוצאיהם - ולכאורה כפל לשון יש כאן?" "אלא הביאור בזה הוא כך: משה רבינו הכתיב להם בתורה את מוצאיהם - אלו ההוצאות הנחוצות לישראל. ואיזה הוצאות? על זה אמר הכתוב - למסעיהם - לכל דבר נסיעה שבקדושה, התלמידים לישיבות והחסידים לרבם ולכל שאר דבר מצוה. ולכך גמר אומר ואלה מסעיהם - מאלו הנסיעות יושפע להם ברכה והצלחה מן השמים, למוצאיהם - שיהיה להם די והותר להוצאות הדרכים!

ויסעו וגו' ויחנו וגו' (לג, ה). (במשנת הפרשה 138)

שאלו פעם את הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין זצ"ל בעל "ערוך השולחן" מדוע נוהגים הרבנים לחתום אחרי שמותיהם "החונה פה קהילה קדושה", ולמה לא כותבים "היושב פה קהילה קדושה"?

השיב הגאון: המילה 'יושב' משמעותה קביעות ושלווה, אך אין לך רב בישראל שכיסא הרבנות שלו הוא יציב. תפקידו של הרב הוא להטיף מוסר ולהוכיח את בני עדתו ובוודאי ימצאו בקהילתו אנשים תקיפים ובעלי זרוע שיגיבו בתוקפנות ובשחצנות וירדו לחייו של הרב, עד אשר יהיה נאלץ לעזוב את כיסא הרבנות שלו ולנווד ולבקש לו מקום חדש, ולכן הוא תמיד בגדר "ויסעו ויחנו". לפיכך חותם הרב תמיד אחר שמו "חונה" ולא "יושב".

"ויסעו מאתם ויחנו על פי החרות" (ל"ג, ז) (ניצוצי התורה)

אחד מהרבנים שהיה מחסידיו של הרה"ק בעל אהבת ישראל זצוק"ל מוויזניץ נתפתה ע"י הציונים להספיד את אחד ממנהיגיהם שר"י ולאחר מכן כאשר שבת אצל הרה"ק אמר הרה"ק בתוך דברי תורתו בזה"ל: כתיב בפ' מסעי ויסעו מאתם ויחנו על פי החרות אשר על פני בעל צפון, והנה אתם הוא גם אותיות אמת, וז"ש, ויסעו מאתם, מי שמתרחק והולך מן האמת, על פי החירות, נעשה פיו חירות וחפשי ומדבר ככל אשר עולה על רוחו, על פני בעל צפון, עד שלא ימנע מלדבר עניני כפירה וע"ז רח"ל.

"ויסעו ממרה ויבואו אילימה" (במדבר ל"ג ט') (פרפראות פאר פרשת מסעי)

אפשר לומר בדרך צחות, פירוש הפסוק, שמרירות מביאה לאלימות, כאשר ראינו כי על המדינות בו יאמר, שאותן מדינות שהיו יושביהן ממורמרים, גורם הדבר להתנהג באלימות, ובכל מקום שאתה מוצא מרירות, שם אתה מוצא אלימות, וזהו ויסעו ממרה ויבואו אילימה,

”וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִם וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר סִינִי” (במדבר ל”ג, ט”ו)

שאלה מאד מעניינת הקשה מרן הגאון ר' משה פיינשטיין זצ”ל, כאשר בפרשת השבוע פרשת מסעי, כשמתארת התורה את כל מסעות בני ישראל במדבר, בכל מקום שארע לישראל מאורע, היא מזכירה זאת, מי מריבה, קברות התאוה ועוד, והנה דבר פלא הוא כשהתורה מזכירה את בואם למדבר סיני, לא מזכירה היא את המאורע הגדול ביותר שהיה לעם ישראל והפכו לעם, מעמד הר סיני! הייתכן ?? ומבאר ר' משה יסוד נכבד עד מאד: שאם התורה הייתה מזכירה את עובדת קיום מעמד הר סיני כחלק ממאורעות שקרו במסעות בני ישראל, א”כ מאורע זה היה נרשם כעוד אירוע היסטורי שהיה לעם ישראל, וכעוד אירועים היסטוריים שלא מחייבים לעתיד כלום. וזה התורה באה לומר לנו, קבלת התורה הוא לא אירוע היסטורי שממנו אנו שואבים את קיומנו עד היום הזה, קבלת התורה הוא אירוע המתחדש כל יום ויום, הוא אירוע מתהווה בכל יום לכל אחד ואחד, וקיומנו הוא מעצם התחדשותו - בכל יום יהיו בעיניך כחדשים, זה יסוד קיומנו והצלחתנו מה שלא מתייחסים לקבלת התורה לשיא שהיה ותוצאותיו ממשיכים לפעול, אלא כשיא שממשיך להצמיח שיאים חדשים בכל יום ויום, ואנו צריכים להמשיך ולעמול בו כאילו קרה היום וקורה מחר וכן הלאה! זה סוד קיומנו והצלחתנו!

ויסעו מקברות התאוה ויחנו בחצירות (לג,יז) (ישראל גולד)

כאשר נתבונן היטב במעשינו - אמר רבי ישראל מאיר הכהן מראדין, בעל ה”חפץ חיים” - נראה שבעוונותינו הרבים דפי הש”ס פרוסים אצלנו על כתלי הבית... דפי המשניות על הכיסאות היפים והשולחנות הנאים, וכן ספרי ההלכה פרושים על בגדינו היפים ובגדי כל אנשי ביתנו.

למה הכוונה? - אמר ה”חפץ חיים” - אל תטעו לחשוב שאני ממשיל משלים.... אוכיח לכם את דברי! במדרש משלי פרק עשירי מובא שלעתיד לבוא כאשר האדם בא לפני בית דין של מעלה שואלים אותו על כל מעשיו. על הכל! האם למדת מקרא! משנה? גמרא? הלכות? ועוד ועוד. והנה - המשיך ה”חפץ חיים” - אם שואלים אותו על הכל כמובן מאליו כי מתחילה ניתנה בו דעת מספיקה כדי שיוכל להשיג הכל!. וכאשר יתבונן האדם בעצמו ויבדוק אם מעשיו בכל ימי חייו יראה בעצמו שכמעט אין בו מאומה מכל זה... לא משנה לא מקרא לא גמרא ואף לא הלכות... ואף אם הוא יודע במקצת, ידיעתו מועטה מאוד...

כאשר ירצה בעצמו להבין את סיבת הדבר לאן הלכו כוחותיו וזמן ימי חייו, ימצא שהחליף את כוחות שניתנו לו לשם לימוד הש”ס בכוחות להשיג דירה נאה של כמה חדרים... את המשניות החליף בכיסאות ושולחנות... את ספרי ההלכה החליף בבגדים... בסכלותנו החלפנו עולם עומד בעולם עובר!... בעוונותינו הרבים - סיים ה”חפץ חיים” - אנו דומים במעשינו לפראים שבאפריקה שמחליפים כסף וזהב במיני צעצועים.

ויסעו מחרדה ויחנו במקהלת; ויסעו ממקהלת ויחנו בתחת (לג, כה) (אוהב תורה)

ה"בן פורת יוסף" מפרש פסוקים אלו על דרך הדרוש: אמרו חז"ל (סוטה מ ע"א): "לעולם תהא אימת צבור עליך". אך כדי שיוכל האדם לקבל עליו על הנהגת הצבור ולדרוש במקהלות עם, צריך שתסור ממנו ה'אימתא דצבורא'. ורמז לדבר: "ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות" - כשיוצאים מ"חרדה", מאימת הצבור, נתן לדרש "במקהלות" עם.

והנה, יש כאלה הבורחים מן הכבוד ואינם רוצים לקבל על עצמם עול הרבנות, ומכיוון שאינם חפצים ליהנות מכתרה של תורה מנהיגים עצמם במנהג דרך ארץ ועוסקים במלאכה וסחורה. ורמז לדבר: "ויסעו ממקהלת" - בורחים מן הרבנות ומהנהגת הצבור. ומה עושה הקב"ה? "ויחנו בתחת" - הקב"ה מורידם מפרנסתם ומביאם לידי דחק ומחסור, ואז בלית בררה מקבלים על עצמם עול ההנהגה והרבנות, לתועלת הדור.

ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות. (לג, כה)

ובמסורה במקהלות ברכו א-להים (תהלים ס"ח כ"ז), יל"פ הפסוק ויסעו מחרדה, איך אפשר להיפטר מחרדה שמא לא תתקבל תפלתו, ע"י ויחנו במקהלות, היינו שמתפלל בצבור ומקהלות עם, שכבר הבטיחו חז"ל שאין תפלתו של צבור נמאסת (ע"י ברכות ח' ע"א), וזה פשט המסורה ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות, דהיינו תפלה ברבים, והיינו במקהלות ברכו את ה'.

יהדות גלויה (מאוצרנו הישן)

"והורשתם את כל יושבי הארץ מפניכם" (במדבר לג, נב). אף מעל הפנים שלכם תורישו ותגרשו את יושבי הארץ; שתהיה יהדותכם ניכרת גם על פניכם.

"תכין לך הדרך" ... (מאור הצבי גליון 314)

טרם צאתו של גדליה מחדרו של הרבי הקדוש, רבי ישראל מרוז'ין, שמע מפי האדמו"ר משפט סתום שלא הבינו: "עומדים אנו עתה בפרשת מסעי", אמר הצדיק, "שם למדנו שרוצח בשגגה נס לעיר מקלט. אמנם, בפרשת שופטים, הדגישה התורה בעניין זה 'תכין לך הדרך'. שמא יודע הנך, ר' גדליה, כיצד 'מכינים' את הדרך?"...

לאחר אתנחתא קלה המשך הרבי מרוז'ין ותירץ בעצמו על השאלה: "בתורה הקדושה נכתבה המילה 'תכין' בכתוב חסר - 'תָּכֵן כִּי'. ראשי התיבות של מילה זו הינם: ת'פילין, כ'יכר, נ'ר. עצתי לך, שמהיום והלאה בכל דרך שהנך נוסע - תכין לך הדרך, ע"י שלא תצא לדרכך בלי שלושה דברים אלו: תפילין, כיכר לחם ונר שעווה גדול ואיכותי"..." דברי הצדיק היו פלאיים וסתומים בעיניו, אך כחסיד נאמן לא הרהר אחר רבו הקדוש ולא שאל שאלות. החל מאותו הרגע קיבל על עצמו לנהוג בעצת רבו הקדוש.

ביציאתו מרוז'ין העיר, תכנן גדליה לעבור בעוד כמה ערים לצורך מסחרו, ורק אז לשוב לביתו. בתחנתו הראשונה עצר גדליה ליד פונדק בבעלות גוי על אם-הדרך. לא הייתה זו פעם ראשונה ששהה אצל גויים, אולם אם בכל חניה כזו היה גדליה מבקש לאכול רק פירות וירקות

וכוס משקה חם - מטעמי כשרות, הרי שהפעם היה באמתחתו גם כיכר לחם אפוי היטב שרכש לפי הוראת הצדיק.

לאחר שנטל ידיו ובצע על הפת, אכל במתינות ובירך ברכת המזון בקול רם, כמנהגו מימים ימימה, ביקש גדליה מבעל הפונדק לתת לו חדר מרווח לשנת הלילה, וביקש שיהיה שם נר איכותי בכדי שיוכל ללמוד מעט תורה לפני השינה. חדר מרווח קיבל גדליה, אך נר סירב בעל המלון לתת לו בטענה משונה: "מאוחר מאוד כעת. אם לא תעלה תיכף על יצועך, לא תוכל להשכים בבוקר"... גדליה לא התווכח. העסק נראה היה לו חשוב מעט, אך בזכות רבו הקדוש לא דאג. הן יש באמתחתו נר, ילך בעל המלון לעיסוקיו והוא ילמד תורה עם הנר שברשותו.

מיד לאחר שנסגרה דלת החדר מאחוריו, שמע גדליה קולות ורחשים משונים מאחוריה. חיכה מעט גדליה עד שיתרחק בעל הפונדק, הדליק את הנר והחל סוקר את החדר שסביבו. לחדרתו כי רבה נוכח לגלות שלמראשות המיטה, בגובה הכרית, פעור חור אפל ושחור בקיר.

חיבר גדליה אחד ועוד שניים והגיע למסקנה מצמררת: שודד מתוחכם הוא בעל המלון. את דלת חדרי נעל מאחורי על בריח, מחכה הוא שאירדם בכדי שיוכל לירות בראשי בלא התנגדות דרך החור, או-אז ישודד את כספי ויפטר מגופתי...

התבונן גדליה סביבו ותכנן בקור-רוח את צעדיו. נטל את נרתיק התפילין שלו, ומבעד לחלון הלא-מסורג ניתר קומה וחצי על הקרקע הבטוחה, וכך, ללא שום חפץ נוסף, אץ רץ לתחנת המשטרה.

השוטרים ששמעו את סיפורו התחילו להבין מה פשר תיקי החקירה של נעדרים כה רבים שלא מצאו להם מעולם פתרון. בכוחות גדולים יצאו לעבר הפונדק, והתברר שגדליה ניצל ממוות ממש ברגע האחרון. בעל המלון עמד שפוף מול החור ועמד לירות במיטה הריקה...

עתה התבהרו משפטיו התמוהים של הרבי מרוז'ין: 'תכין לך הדרך'.

מסע כומתה (ונועליים) (סוף מעשה במחשב תחילה עלון 87)

מדי ערב השתרע גיא על מיטתו והעיף את נעליו לאוויר דירת החדר שלו, הן נחתו על הרצפה ברעש גדול. מותש היה בשובו מעבודתו. באחד הבקרים בעת שירד בחופזה במדרגות הבניין, עלה מולו לאיטו חיים, השכן הקשיש מהקומה שתחתיו. "גיא", פנה אליו חיים בתוכחה, "אתה חסר-אחריות!" "מה?! נדהם גיא. "למה אתה חושב ככה?" "תראה", השיב חיים, "אתה צעיר, הולך לישון מאוחר. אני מבוגר, בתשע אני נכנס לישון. בחצות לילה מעוררות אותי הנעליים שאתה מטיח ברצפה, ושעתיים נוספות חולפות עד שאני נרדם שוב. תנסה להתחשב"... "אני מתנצל מעומק לב", חש גיא אי-נוחות. "אני מבטיח לך: מהלילה זה ייפסק".

בלילה השתרע גיא על מיטתו והעיף נעל אחת באוויר. לפתע נזכר: הזקן... את הנעל השנייה חלץ בשקט ונרדם. לאחר שעה הוא שומע דפיקות בדלת וחיים הקשיש צועק: זרוק את הנעל השנייה, אני רוצה כבר לישון...

השאלה בה נוגעים רוב ככל מפרשי התורה בפרשתנו, נמצאת בפסוק הבא: "ויכתוב משה את מוצאייהם למסעיהם על פי ה' ואלה מסעיהם למוצאייהם". פירוש המילים "מוצאייהם למסעיהם" הינו היציאה למסע, והמסע עצמו.

השאלה הינה פשוטה: ראשית, מדוע חזרה התורה באותו פסוק פעמיים על אותו מושג. ושנית, מדוע הפכה את סדר הדברים?

רבי נחום יאסער, היה מנקיי הדעת של ירושלים של לפני כתשעים שנה. באחד הבקרים הגיע ר' נחום לבית המדרש, ופגש בידידו רבי נטע ציינווירט. "ר' נטע", התרגש ר' נחום למראה ידידו, "אני רוצה לספר לך שהיום בבוקר שמעתי בת-קול משמים!" ר' נטע הסתכל בר' נחום שנודע כיהודי שרחוק מאוד מהלצות ובדיחות, וניסה להבין: בת-קול זו, על מה ולמה. אבל ר' נחום המשיך בסיפור: "היום כשקמתי משנתי, שמעתי בת-קול משמים 'נחום נחום, צא לחפש את הנעליים שלך'. 'כן, ר' נטע. הנעליים שלי אבדו, ובת-קול משמים הודיעה לי שעלי לחפשם. יצאתי למסע חיפוש אחרי הנעליים ברחבי הבית (הלא מאוד גדול...), בחדר השינה תחת המיטה, בחדר שינה הנוסף שם ישנו הילדים, במטבח ואף בפרוזדור הצר. אפס, לא מצאתי מאומה. חזרתי לחדר השינה - לאחר עשר דקות של חיפוש - והתכופתי לראות האם הנעליים נמצאות תחת הארון, ושוב שמעתי בת-קול... 'נחום נחום, הגיע הזמן להפסיק את החיפוש'. כן, ידידי, הנעליים נמצאו..."

אנו נוטים בטבעיות לחייך מול כזה סיפור יהודי חינני, אולם ר' נחום היה רציני מאוד כשסיפר אותו. ומדוע? משום שהוא הסתכל על העובדה שנעליו אבדו ועל-הבוקר הוא צריך לבזבז דקות יקרות מפז כדי למוצאן, כעל שליחות משמים. מבחינתו, כל קושי בחייו של יהודי, החל מחיפוש אחר מפתח פשוט, דרך מציאת פרנסה לבית ששני ההורים לא עובדים בו, ועד ילד חולה במחלה שדורשת אשפוז - לא על אף אדם מישראל - כולם הם "מסעות" ששולח הבורא יתברך לאדם. הבורא הוא זה ששולח אותנו ל"מסע" הזה, המסע מתקדם לפי רצונו ואורך זמן כפי שהוא מחליט, כשמגיע הזמן להפסיק את המסע - "מוציא" הא-לוקים את האדם מן העניין. בשונה מדרכנו אנו, הנוטים להתמקד בקושי ולראות בו אמצעי כתכלית למטרה (לדוגמה: עבודה במשך חודש, כדי לקבל משכורת בסוף החודש), הבורא מכין לנו אין ספור "מסעות" בחיים, כשהמסע עצמו משמש כתכלית. וכשמסתיים המסע, שולח לנו הא-לוקים "כרטיס אדום" ו"מוציא" אותנו ממנו.

ברצוני להציע כאן זווית אישית לאור הסיפור שהבאנו כאן - שהעניק לנו פרשנות תמימה וטהורה להשגחת הבורא עלינו - כתירוץ לשאלה בה פתחנו: מדוע חזרה התורה פעמיים על המילים "מסע" ו"מוציא", ומדוע שינתה את הסדר: "אלה מסעיהם למוצאייהם": ייתכן שבפסוק ישנו רמז ללידתו של היהודי ו"מסעו" בעולם הזה. התכלית, כפי שאנו יודעים, אינה בחיי העולם הזמני הנוכחי, כי אם חיי-עולם נצחיים. לכן בתום המסע הזה הוא 'יוציא' מכאן. "מסעיהם" הינם עבור "מוצאייהם" בסוף החיים. אבל הדגש אינו על חיי עולם הזה, אלא דווקא על מה שנעשה בו וישמש אותנו לעתיד לבוא. לכך מדגישה התורה "ויכתוב משה" - על מה ניתן דגש בצורת כתיבה של כל מעשה? "את מוצאייהם" - היציאה מן העולם הזה לאחר

הצטיידות בתורה ומעשים טובים, ל"מסעיהם" - המסע האמיתי של כל אדם שיביא אותו אל התכלית.

"לָרֵב תָּרְבוּ אֶת נַחְלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט אֶת נַחְלָתוֹ אֶל אֲשֶׁר יֵצֵא לוֹ שָׁמָּה הַגּוֹרֵל לוֹ יִהְיֶה"
(לג, נד) (מרבצי תורה מעולם החסידות)

בספר "מרבצי תורה מעולם החסידות" מובא המעשה הבא: בתקופה מסוימת, התקבלו למושב קוממיות חברים חדשים, והיה צורך להקצות עבורם חלקות אדמה. לצורך כך, הוחלט לבצע חלוקה מחודשת של שדות המושב, והיו חברים ותיקים שעמדו להפסיד שטח חקלאי עקב כך. לא מעט אנשים התמרמרו על החלוקה החדשה הצפויה. היו מהחברים, שהקהילו אספות כדי לאחד את אנשי המושב נגד החלוקה, והיו שִׁמְחוּ וניסו לסכל אותה. באחת האספות הופיע, פתאום, רבי בנימין מנדלזון זצ"ל (גאב"ד קוממיות), פתח הרב מנדלזון ודבר בענייני אמונה ובטחון, ובין השאר אמר: "מי פתי ויחשוב, שאם נגזר עליו בראש השנה להרוויח כך וכך, היפלא מהקב"ה כי ירוויח זאת בחלקה קטנה יותר, ולמה לו להטריח עצמו ולעבד חלקה גדולה"!

דברים היוצאים מן הלב נכנסים אל הלב, והתיישבו דברי אמונה ובטחון אלו בלבבות החברים, ושוב לא הייתה התנגדות לחלוקת הקרקעות, באופן שגם לחברים החדשים ייטב.

האפוטרופוס ולקוחותיו

דין מעניין למדה הגמרא מפרשתנו, בה מתוארת חלוקת הארץ לבני ישראל. חלוקה זו נעשתה לא בין נוחלי הארץ עצמם אלא באמצעות נציגיהם, נשיאי השבטים. אירוע זה מלמד אותנו על האפשרות למנות אדם אשר ייצג אדם אחר ויבצע פעולות ממוניות בשמו:

אמר רבא בר רב הונא אמר רב גידל אמר רב: מנין ליתומים שבאו לחלוק בנכסי אביהן שביט דין מעמידין להם אפוטרופוס לחוב ולזכות...? תלמוד לומר ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו. (קדושין מב.) מהו אפוטרופוס? המלה היא כמובן יוונית. על פי בעל הערוך (ערך אפוטרופוס) משמעות המלה היא מינוי והשגחה, כפי שמתרגם הירושלמי "יעשה פרעה ויפקד פקידים על הארץ" - "אפוטרופוסין על ארעא". לדבריו, המלה נגזרת מ"פאטר" (אב, בשפות אירופיות) ולכך הוא מביא דוגמה מיוונית "אבי ילדים" - פטירא פידיאה.

כפי שאנו רואים כאן, האפוטרופוס ממלא תפקיד מיוחד: הוא משמש כנציג אשר בסמכותו לפעול בממונו של אחר, גם כאשר אין במעשיו משום זכות מובהקת. כך הנשיאים יכלו לחלק את הארץ לנוחליה, אשר כללו גם קטנים, ואף על פי ש"איכא דניחא ליה בהר ולא ניחא ליה בבקעה, ואיכא דניחא ליה בבקעה ולא ניחא ליה בהר". "הסיבה לסמכות הרחבה המוענקת לאפוטרופוס היא ככל הנראה חוסר ברירה: מכיוון שאי אפשר לעצור את העולם ולחכות, לדוגמה, עד שהקטנים יגדלו, יש צורך לטפל בנכסיהם על ידי נציג שיתייחס אליהם כדרך שאדם פועל בנכסיו הוא. אי לכך, האפוטרופוס מוציא ומכניס ובונה וסותר ושובר ונוטע וזורע ועושה כפי מה שיראה שזה טוב ליתומים. ומאכילן ומשקן ונותן להן כל ההוצאה כפי הממון וכפי הראוי להן, ולא ירוויחו להן יותר מדי ולא יצמצם עליהם יותר מדי (רמב"ם נחלות פי"א ה"ד)

מדובר בסיטואציה שאין מנוס ממנה, אבל יש בה בעיתיות. אם אנו נותנים לראובן לפעול כרצונו בנכסי שמעון, יש סיכוי לא קטן שקצת כסף, ואולי הרבה, ידבק לידי תוך כדי פעולותיו

הברוכות . למנוע את הבעיה הזו לחלוטין אי אפשר , אבל מה עושים כאשר האפוטרופוס מגזים במעילותיו ? הגמרא דנה על כך בקשר עם התנהגותו הנלוזה למדי של עמרם הצבע: עמרם צבעא אפוטרופא דיתמי הוה . אתו קרובים לקמיה דרב נחמן . אמרי ליה : קא לביש ומכסי מיתמי (הוא קונה לעצמו בגדים על חשבון היתומים) ! אמר להו : כי היכי דלישתמען מיליה (הוא זקוק לבגדים אלו כדי לייצג אותם כראוי) . קאכיל ושתי מדידהו ולא אמוד הבנאדם אוכל במסעדות יוקרה שלא מתאימות לתקציב שלו , מן הסתם על חשבון הירושה - (אימור מציאה אשכח . והא קא מפסיד) ? הוא גורם נזקים : (אמר להו אייתו לי סהדי דמפסיד ואיסלקיניה . דאמר רב הונא חברין משמיה דרב : אפוטרופוס דמפסיד מסלקינן ליה . דאיתמר : אפוטרופא דמפסיד , רב הונא אמר רב : מסלקינן ליה , דבי רבי שילא אמרי : לא מסלקינן ליה , והלכתא מסלקינן ליה .(גיטין נב)

בגמרא הזו נידונות שתי סיטואציות . האחת - מצב בו האפוטרופוס מתחיל להתנהג באופן חשוד ולבזבז כספים שלא לפי מצבו הכלכלי , מה שמעלה את החשש שהוא מספח לכיסו משהו מנכסי היתומים. במקרה כזה אין מעבירים אותו מתפקידו , כי התקפת בזבז פתאומית אינה הוכחה לגניבה" , אמור מציאה מצא . "מקרה חמור יותר הוא מקרה בו ניתן להוכיח כי האפוטרופוס" מפסיד "את נכסי היתומים, כלומר גורם להם נזקים במזיד או מתוך רשלנות מוכחת , ואז פוסקת הגמרא להלכתא כ" מסלקינן ליה."

הרמב"ם (נחלות פ"י ה"ז) מציג עמדה יותר תקיפה כלפי האפוטרופוס . ראשית , הוא מבין כי סוגית הגמרא עוסקת באפוטרופוס שמינהו אבי היתומים , אבל אם בית דין מינו את האפוטרופוס הם רשאים להעבירו גם על בסיס חשד . שנית , הוא סבור שאם האפוטרופוס שינה את עורו והפך לאדם שיש לחשוד בו באופן כללי , מעבירים אותו אף אם מינהו האב לפני מותו.

בית דין שהעמידו אפוטרופוס , ושמעו עליו שהוא אוכל ושותה ומוציא הוצאות יתר מדבר שהיה אמוד בו , יש להן לחוש לו שמא מנכסי יתומים הוא אוכל , ומסלקין אותו ומעמידין אחר . אבל אם מנהו אבי יתומים אין מסלקין אותו שמא מציאה מצא . אבל אם באו עדים שהוא מפסיד נכסי יתומים מסלקין אותו ... והוא הדין לאפוטרופוס שמנהו אבי יתומים והייתה שמועתו טובה והיה ישר ורודף מצות וחזר להיות זולל וסובא והולך בדרכי החשד ... בית דין חייבים לסלק אותו ולהשביעו ולמנות להן אפוטרופוס כשר . וכל הדברים האלו כפי מה שיראה לדיין שכל בית דין ובית דין הוא אביהן של יתומים. לא כל הפוסקים מסכימים לדברי הרמב"ם ולחילוק שהוא עושה בין מינהו האב לבין מינהו בית דין , אבל ישנה הסכמה כללית על כך שמעבר לאיזו שהיא רמה של רשלנות או פשיעה ניתן להעביר את האפוטרופוס מתפקידו.

"והתנחלתם את הארץ בגורל" (ל"ג נ"ד) (ברכי נפשי)

הנצי"ב אומר שמכאן יש ללמוד שחלוקתה של ארץ ישראל איננה כשאר חלוקות-ירושה, שאפשר לבצען בהסכמת כל הצדדים, וללא גורל; בשל קדושתה של ארץ ישראל, לא ניתן לעשות את חלוקתה אלא על ידי גורל.

הגיעה אלינו שאלה מעניינת העוסקת בגורל. המעשה קרה בדוכן מפעל הפיס, אשר לו לקוחות קבועים, ופעמים רבות קורה שהאנשים לא רוצים להטריח את עצמם להגיע עד הדוכן, אלא מתקשרים טלפונית אל האיש הממונה ומבקשים ממנו שיבחר עבורם מספר, וישלחנו למרכז ההגרלות, ולמחרת באים ומשלמים לו.

יום אחד מתקשר אליו אחד הלקוחות ומבקש כנ"ל, שימלא את הטופס עבורו, אלא שבניגוד לאחרים המאפשרים למוכר לבחור את המספרים בעצמו, הפעם הקריא לו הלקוח את 6 המספרים הנדרשים, וביקש שימלא את הטופס במספרים אלה. בעל הדוכן עשה כדבריו. והנה, ביום הזכייה, מתברר ש-6 המספרים שהקריא הלקוח, זיכו אותו בפרס גבוה של 5,000 שקלים. אלא שאז התגלה השוד-והשבר... בעל הדוכן טעה במספר אחד, ולא בחר את כל 6 המספרים שביקש הלקוח, אלא כתב מספר אחר במקומו. הכרטיס נותר אפוא מיותר ולא זכה במאומה...

השאלה שהגיעה אלינו הייתה האם הלקוח יכול לתבוע עכשיו את בעל הדוכן שגרם לו, לכאורה, להפסיד את הזכייה הגדולה?

הגר"י זילברשטיין השיב שבדיני אדם אי אפשר לתבוע את בעל הדוכן, כיון שהדבר נחשב רק כמניעת רווח, והמבטל כיסו של חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. אלא, שנראה שבמקרה שלנו פטור גם מדיני שמים, וזאת על פי מעשה שהיה אצל החפץ חיים.

'וכי הכרטיסים זוכים'!?

בראדין סיפרו על תלמיד חכם שהתארח בביתו של איש פשוט, ושניהם רכשו כרטיסי הגרלה. והנה, בעל הבית אמר לעצמו שמן הסתם בשמים רוצים לעשות טובה לתלמיד חכם המתארח בביתי, ולכן לכרטיס שלו יש יותר סיכויים לזכות בהגרלה. מה עשה? לאחר שנרדם התלמיד חכם האורח על מיטתו, קם בעל הבית והחליף את הכרטיסים... את שלו הניח בכיסו של הת"ח, ואת הכרטיס של הת"ח לקח לעצמו.

ומה קרה בסוף? – הכרטיס של בעל הבית, שהיה מונח עתה בכיסו של האורח הת"ח, עלה בגורל, וזכה בהגרלה הגדולה. ראה בעל הבית בהפסדו הצורב, והחל להתפתל סביב האורח בתירוצים ובנימוקים, תוך שהוא 'מסביר' לו ש'הכרטיס שלי 'נפל בטעות' לתוך הכיס שלך, והכרטיס שלך נפל בטעות לכיס שלי'...

אמר על כך החפץ חיים: וכי הכרטיסים זוכים?! הלא האנשים זוכים! ומי שהשם יתברך רוצה להעניק לו את ההון, הוא הזוכה, ואין בלתו! ואם בעל הבית הניח את כרטיסו בכיסו של הת"ח, ולבסוף דווקא כרטיס זה זכה, אות ברור הוא שבשמים רצו שהת"ח יזכה, ומה לו להתלונן עתה על כך.

הגר"י זילברשטיין הזכיר אמירה דומה המובאת בשם מרן החזון איש. בתקופה מסוימת אירעו מקרים תכופים של נפילות-מטוסים, ואחד מתושבי בני ברק שנצרך לטוס לשליחות מצווה הגיע למעונו של מרן זצ"ל והביע את חששותיו מפני הטיסה.

השיב לו החזון איש במטבע-לשון הנ"ל, ואמר ש'לא המטוסים נופלים, האנשים נופלים', ולכן אם הנך טס לשליחות מצווה אין לך מה לדאוג. ולכן גם בעניין הנ"ל של ההגרלה במפעל הפיס, צריך לומר שאילו היה בעל הדוכן ממלא את כל 6 המספרים שביקש הלקוח, הכרטיס לא היה זוכה, כי לא המספר זוכה, אלא האדם, ומן השמים גילו שלא הייתה כוונה לזכות את הלקוח...

את מחיר הכרטיס לא צריך לשלם

אלא שעתה יש לדון האם הלקוח צריך לשלם לבעל הדוכן את מחירו של הכרטיס עצמו. ויתכן שאינו חייב בכך, כיוון שבעל הדוכן לא ביצע את השליחות שהתבקש. ואף שיתכן שאם בשעת מעשה, דהיינו לפני ההגרלה, היה נודע שהחליף את המספר, לא היה אכפת ללקוח, והיה אומר על כך ש'הכל משמים', מכל מקום כיון שנתגלתה הטעות הצורבת, והלקוח לא זכה ב-5,000 השקלים, כתב ה'נתיבות' (סימן קפ"ב סק"י) בשם ה'משנה למלך', שבמקום שיש הפסד, יכול המשלח לומר שהוא מקפיד על מילוי ההוראות בדיוק כפי שציווה.

שונאים מוסווים (ארונו של יוסף)

"והיה אשר תותירו מהם לשיכים בעיניכם ולצנינים בצדיכם" (במדבר לג,נה). רבים ומגוונים הם שונאיהם של ישראל. יש ששנאתם גלויה ומזדקרת לעין כול, בבחינת "לשיכים בעיניכם", ויש שהם בבחינת "לצנינים בצדיכם". כלפי חוץ הם אדיבים מאוד ונעימים, אך הם מכים ביהודים בהסתרה, מן הצד - "בצדיכם".

וְנָסַב הַגָּבוּל מֵעֶצְמוֹן נַחְלָה מְצָרִים וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו הַיָּמָה (לד,ה) (היש"א-ברכה) (שמחה-לא"ש סי' ה)

וְנָסַב הַגָּבוּל מֵעֶצְמוֹן נַחְלָה מְצָרִים וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו הַיָּמָה (לד,ה). לפי פסוק זה ברור שעזה הינה חלק מארץ ישראל. ובכל זאת נשאל היש"א-ברכה (שמחה-לא"ש סי' ה): "זה שישים שנה ואת היותרת שנתבטל הישוב מסיבת הגלות המר... והוכרחו לצאת משם וקבעו דירה רוב בני העיר בעה"ק חברון והניחו בית הכנסת חרב ושמם ובית הקברות מאין יושב רק גוים וערלים דווקא ותו לא [מזכיר לכם משהו מעבר קרוב יותר?] והנה בעתה נתעוררו אחינו בני ספרדים ואשכנזים לקבוע דירה בעזה... והסתפקו אם יעשו יום א' יו"ט לבד כבני ארץ ישראל, או יעשו ב' ימים טובים של גלויות כמנהג רוב העולם...".

בתשובתו קובע היש"א-ברכה שבוודאי עזה היא ארץ ישראל, אבל לעניין יו"ט שני של גלויות לא קובע גבול הארץ אלא אם היה שם ישוב והאם היו מגיעים לשם שלוחי בית הדין. ואפילו לגבי יפו - מעת שנתבטל בה הישוב היה מקום לדון אם היו מגיעים לשם השלוחים. ועל כן הוא פוסק לקהילה היהודית בעזה: "אם העשרה הראשונים היו מבני א"י, ינהגו כמנהג א"י ויעשו יום א' של יו"ט לבד. ואם העשרה ראשונים היו מחו"ל שקבעו דירתם שם, ינהגו כמנהג המקום שיצאו משם. וכל הבאים אחריהם יהיו נגררים אחריהם, אפילו הן מאה".

"את שש ערי המקלט... ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר" (לה,ו) (תורת הפרשה)

"את שש ערי המקלט... ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר" (לה,ו) אומר ה"אוהב ישראל" מאפטה זצ"ל - "שש ערי מקלט" המה שש תיבות שבפסוק - "שמע ישראל ה' אלוקינו ה' אחד", שבהן צריך האדם למצוא לו מקלט בטוח לראשו הנבוכ בכל שעה ושעה ובכל רגע ורגע.

"ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר", ארבעים ושתים תיבות שבפרשת "ואהבת" אלו שבקריאת שמע, שעל ידן האדם מחזק ומבצר עצמו לעבודת הבורא, ובהן מוצא המזוהם. מקלט משטף המים הזדונים של העולם

ואת הערים ... שש ערי המקלט אשר תתנו לנס שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים ושתים עיר (לה,ו)

"אמר אביי: הללו (שש ערי מקלט) קולטות בין לדעת בין שלא לדעת, הללו (ארבעים ושתים ערי הלויים) לדעת קולטות, שלא לדעת אינן קולטות". "אמר רב כהנא: מחלוקת (אם מעלים שכר ללויים או לא) – בשש ... אבל בארבעים ושתים – דברי הכל היו מעלין להם שכר" (מכות).

בדברי חז"ל אלו מצינו שני חילוקים בין ערים אלו: א. שבשש ערי המקלט נקלט הרוצח אף אם נכנס אליהן ללא ידיעה שערי מקלט הן, מה שאין כן ערי הלויים, שאינן קולטות אלא אם כן נכנס אליהן הרוצח מתוך כונה וידיעה שהן ערי מקלט. ב. שבשש ערי המקלט פטור הרוצח מלהעלות שכר ומיסים לדריים שם, ואילו בערי הלויים צריך הרוצח לשלם שכר ולהשתתף בכל הוצאות העיר.

השאלות המתעוררות הן: א. מדוע נשתנה דינן של ערי הלויים מדינן של שש ערי המקלט בשני עניינים אלו? ב. הדמיון בין מסעות בני ישראל המוזכרים בפרשה – 42 מסעות, למניינן של ערי הלויים – 42. האם יש סיבה לדמיון?

ובהסבר הדברים הוא, שהרי נאמר: "אשר ירצח את רעהו בבלי דעת". תוצאה זו של רציחה בשוגג נובעת מחוסר ההתבוננות של הרוצח במעשיו ותוצאותיהם, שהרי אילו היו מעשיו במחשבה וב"דעת", היה ודאי שוקל יותר את פעולותיו ולא היה בא לידי רציחה בשוגג. חסרון זה נובע מחסרון בהנהגת חייו על פי התורה, כמובא "אין דעת אלא תורה".

מעתה, ערי הלויים הינן ערים שבהן יכול הרוצח להתחנך ולתקן מעשיו, ואילו שש ערי המקלט קולטות את הרוצח אף על פי שאין בהן יכולת לתקן מעשיו, ציווה הבורא על הכנת מכח רחמיו על הרוצח בשגגה. ומובן שבשש ערי מקלט פטור הרוצח מתשלום מיסים לאנשי העיר משום שניתנו לו משום שהתורה חסה עליו ולכך אין הוא צריך לנהוג כאחד מתושבי העיר, ואילו ערי הלויים ניתנו כדי שיהיה חלק מאנשי העיר וילמד ממעשיהם, ולכן עליו לשלם את הוצאות העיר, שרק כך יוכל ללמוד מהם כיצד מתנהלים חיי על פי התורה.

במסעות בני ישראל היה החלק של "ויסעו" והחלק של "ויחנו", היות והמסעות היו דרך ההתעלות של בני ישראל מטומאת מצאים, קושי זה של עקירה ממקום מושבם הקנה להם את העלייה למדרגה של קדושה, ואילו ההפסק בחניה נועד להשריש את המדרגה החדשה לבל תאבד, התבוננות שנעשתה בזמן החניה, כך נועדה השהיה של הרוצח בערי הלויים להתבוננות ולקניית הדעת.

ונס שמה רוצח מכה נפש בשגגה (לה, יא) (סיפורי חסידים (זווין))

בכפר אחד הסמוך לצאנז דר יהודי ירא שמים, והיה לו שם בית מזיגה ומלון. פעם אחת בא אליו עני עובר אורח, שהלך קרוע ובלוי וטלאי על גבי טלאי. נתן לו היהודי לאכול ולשתות, ואחר ברכת המזון רצה לתת לו גם נדבה. אך העני לא רצה לקבל. חשש היהודי שמא מעטה הנדבה בעיניו, ורצה להוסיף לו, אבל העני אמר לו: אל יפציר בי כבודו לקחת מאתו נדבה, כי ברוך ה' עשיר גדול אני.

נשתומם היהודי על דבריו, ושאלו לסיבת נדודיו, סיפר לו האורח את קורותיו: אני דר בעיר פעסט, ויש לי שם כמה כפרים ושדות וכרמים. פעם אחת נגנב ממני סכום גדול של כסף, ולא ידעתי מי הגנב. והייתה אצלי משרתת בתולה יתומה, וחשדנו בה כי היא גנבה את הכסף. לקחנו אותה לשר העיר, והשוטרים הכוה שתודה על הגניבה, אבל היא באחת שלא גנבה מאומה, ושלחה לביתה. מחמת הכאות השוטרים נפלה למשכב, ולאחר ימים אחדים מתה. והנה כשני שבועות לאחר מיתתה נמצאה הגניבה. רעדה אחזתני בזכרי כי הייתי חושד בכשרים ועל ידי זה מתה היתומה. נסעתי אל הרה"ק רבי מאיר מפרעמישלאן זצ"ל שייתן לי תשובה לכפרה על העוון. ואמר לי הצדיק: בחר לך אחד משלש אלה. או שתמות ויהיה לך עולם הבא. או שתהיה חולה מוטל במיטה שלוש שנים, ויהיה לך ייסורים הממרקים עונותיו של אדם, או שתהיה שלוש שנים נע ונד בגלות, כדין הורג נפש בשגגה. ולא יכולתי להסכים בנפשי אף לאחד מכל אלה העונשים, ונסעתי לביתי.

במשך איזו ימים הרגשתי כאב בראשי, וכאב לי כמה ימים, ולא ספרתי לשום אדם. אחרי כן הרגשתי כאב בכל גופי והוכרחתי לשכב במיטה. שלחו בני ביתי לרופא והוא בדק אותי וכמעט שאמר נואש לחיי. אז אמרתי בלבי: בוודאי בחר הצדיק בשבילי את המיתה לכפרה בלי רצוני, ושלחתי תיכף ומיד טלגרמה וגם מעות לפדיון נפש אל הרה"ק מפרעמישלאן, וכתבתי שיתפלל עלי שאשוב לאיתני, ואז אסע אליו ואקבל עלי כל מה שיאמר. וכן היה, הרה"ק התפלל עלי, ולאחר כמה שבועות שבתי לאיתני, ונסעתי לפרעמישלאן בבואי אל הצדיק, אמר לי: למות עוד יש לך פנאי, וחולה כבר היית, על כן תבחר ללכת בגולה. הסכמתי ואז אמר לי הצדיק: עתה אלמדך איך עורכים גלות.

ראשית כל, כל מה שיש בידך עתה, מלבושים ומעות, תניח אצלי, ותלך מכאן בבגד ישן וקרוע. במקום שתלין, לא תהיה שם למחר ביום. אם תרעב, לא תבקש משום איש לא נדבה ולא לאכול, רק אם יתנו לך אנשים מעצמם, מחמת רחמנות תיקח, אבל לא תהיה תובע בפה. כל שלוש השנים לא תבוא לביתך, ואני מתיר לך רק זאת, שבסוף השנה תלך לעירך, ותעמוד מחוץ לעיר, ותשלח שליח לאשתך, שתביא לך את הפנקסאות מכל עסקיך, ואם תראה שהיה הפסד בעסקיך, אז מותר לך לשוב לביתך. אבל אני מבטיח לך, כי עסקיך לא ילכו לטמיון. וכל שלוש השנים אסור לך לנסוע בעגלה, עליך ללכת ברגל דווקא. ובסוף השלוש שנים תבוא אצלי, ואחזיר לך החפצים שלך, וגם אתן לך תיקון איך להתנהג בביתך כל ימי חייך.

לקחתי ברכת פרידה מהצדיק, והלכתי להיות נע ונד כאשר ציווני, וזה לי שתי שנים שאני הולך כך. כעת שמעתי שהצדיק רבי מאיר מפרעמישלאן נפטר והלך לעולמו, והוא ציווה אותי להיות אצלו בסוף שלוש השנים. ואיני יודע מה לעשות. ושמעתי שבצאנו יש רב שהוא גם כן צדיק הדור [הלא הוא הגה"ק רבי חיים מצאנז זצ"ל], על כן אני הולך אליו שיאמר לי מה לעשות. ובכן לא אקבל מידך נדבה, כי עכשיו אני לא בגולה, רק בדרך אל הצדיק מצאנז.

כאשר שמע היהודי את סיפורו של האורח, נסע תיכף יחד עמו לצאנז, למען דעת את סוף הדבר. ויהי בבואם לבית הצדיק מצאנז, ועוד לא הספיק האיש להכין לפניו את שאלתו, אמר לו הרב: לך לביתך, ותיסע דרך העיר פרעמישלאן, ותלך שם אל קבר הצדיק רבי מאיר זצ"ל, ותאמר לו שהרב מצאנז אמר, כי די לך שתי שנים, משום שקיימת אותן במסירות נפש ממש.

האיש עשה כן, ונסע לדרכו לשלום...

“עיר מקלט” – האומנם ענישה שאבד עליה הכלח? (צביקה ויצמן)

עונש המאסר אינו נזכר בתורה כחלק מעונשי התורה לעבריים. למעשה, בחינת העונשים הנזכרים בתורה מצביעה על מגמה הפוכה מעונש מאסר: העונש צריך להיות קשה אך לא ממושך, ולא רק בעונש מוות, כי אם גם בעונשים אחרים, כגון המלקות.

העונש המקראי הוא חד פעמי, ובכך נמנע ניתוקו של העבריין מחברתו הטבעית, ומאפשרת השתלבותו בחברה מיד עם סיום ההליך המשפטי. וכן מצאנו בדברי הרב שמשון רפאל הירש בפירושו לתורה: “עונשי המאסר, על כל אובדן התקווה והשחתת המוסר אחורי חומות בית הכלא, על כל היגון והאנחה שהם מביאים על אשתו ועל טפו של האסיר - אין להם מקום בתורת ה'. לא יכירו מקומו... בתחום ממלכת התורה. אין בו במשפט התורה אלא מעצר וחקירה, וגם זה... לתקופה קצרה בלבד”.

היוצא מן הכלל היחיד שמוטל בו עונש הדומה במהותו למאסר, נזכר בפרשתנו והוא עונשו של הורג נפש בשגגה, גלות לערי המקלט. ואם כן, אם מצאנו שהתורה אינה רוצה להרחיק העבריין מסביבתו וממשפחתו, כיצד יובן דין ערי מקלט הגוזר גלות על הרוצח בשגגה?

אלא שההורג נפש בשגגה עוקר למקום הגלות יחד עם משפחתו, אם רצונה בכך. ואף שאסור לו לצאת מתחומי עיר המקלט עד מות הכוהן הגדול, הרי שבתוך העיר חייו נמשכים כרגיל: הוא עובד לפרנסתו ואינו נידון לחיי ניוון ובטלה. יתר על כן, בערי המקלט גרים לויים, שהם מן העילית הרוחנית של העם, והגולה עשוי ללמוד מדרכיהם הטובות.

נמצא שהגלות אינה דומה לשילוח העבריין אל ארץ זרה, כדרך שנהגו האנגלים לשלוח פושעים לאוסטרליה. הגולה נשלח לגלות בארץ של חברה הגונה, ארץ “מבחר השבטים”. רעיון חינוכי זה עומד גם ביסוד מכירתו לעבדות של גנב שאינו יכול לפצות את מי שגזל (שמות כ”ב, ב), משום שבתקופת עבדותו הוא זוכה להתחנך בחברת מי שקנהו.

ועוד יתרון לגלות. העבריין עובד למחייתו, וחלק משכרו יכול להיות מופרש כפיצוי לקרבן העברה, בין שהנפגע הוא יחיד ובין שהוא הציבור או רכוש הציבור. לעומת זאת, עבריין פלילי בימינו המרצה את עונשו בבית הסוהר, פטור בדרך כלל מן הדאגה לפצות את מי שנפגע ממעשיו, אם משום שאינו נתבע בהליך אזרחי נפרד אם משום שאין לו ממה לפצות את קרבנותיו.

לאור הדברים שאמרנו לעיל, מציע פרופ’ איתמר ורהפטיג לשקול לחדש את הענישה באמצעות הגליית עבריין למקום מגורים אחר, רחוק ממקום מגוריו הקודמים. מקומות אלו יתפקדו כמעין “ערי מקלט”, ואפשרות “ההגליה” אליהם תעמוד בצד העונשים האחרים הקיימים בימינו, ובראשם המאסר.

לדעתו, ראוי להקים מעין “ערי מקלט” או להכריז על מקומות קיימים כערי מקלט, מעין כפרי עבודה, להקיפם בגדר ולהושיב בהם אסירים עם בני משפחותיהם שיהיו מעוניינים בכך, בחברת אנשים אחרים. מי שנשלח לערים אלה כעונש, לא יהא רשאי לעזוב את מקום מושבו בלא אישור מיוחד עד סוף תקופת מאסרו או עד שיחון אותו נשיא המדינה (כתחליף לשחרור עקב מותו של הכהן הגדול). האפשרות לחנינה מעניקה לגולה פתח תקווה להקדמת צאתו

מעיר המקלט. תקווה זו מפיחה בו רוח חיים, מגבירה את המשמעת הפנימית שלו ובולמת את הדחף שלו לברוח. ואם ניסה האסיר לברוח, יהא דינו כדין מי שברח ממשמורת, או אז יכלא.

פרופ' ורהפטיג אף מציע להקים בערי המקלט מפעלי תעשייה ובתי מלאכה, כדי לאפשר לאסירים להשתכר לפרנסתם, ולו רק במעט, ולמצוא אפיקי יצירה לכישוריהם כדי שלא יפלו למעמסה על הציבור.

יש מי שיראה בהצעתו של פרופ' ורהפטיג הצעה תמימה שאינה מתיישבת עם טיבם של עבריינים; אחרים יראו בה חידוש משפטינו כקדם.

דיינים נדרשים לרגש רחמנות (התועדויות תשמ"ה כרך א, עמ' 631)

פרשתנו עוסקת בין השאר במצב של הריגת אדם בשגגה, והתורה מצווה על בית הדין להציל את הרוצח מנקמת 'גואל הדם', קרוב משפחתו של הנרצח: "וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה... וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הָרוֹצֵחַ מִיַּד גֹּאֵל הַדָּם". מכאן גם למדו ש'עַד אֵינוּ יִכּוֹל לְשַׁמֵּשׁ דֵּיין, שֶׁכֵּן עַל הַדֵּיין לְהִיֹּת מְסוּגֵל לְסַנְגֵּר עַל הַנָּאשָׁם וְאוֹלֵי לְהַבִּיא לִידֵי זִיכּוּיוֹ, וְאִם הִיָּה עַד לְמַעֲשֵׂה אֵין בְּכוּחוֹ לְסַנְגֵּר עָלָיו.

דרישה זו של התורה מצטרפת לעוד דרישה, המגדירה את אופיו של בית הדין, וכלשון הרמב"ם: "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים... מפני שיש בהן אכזריות". אף שמצאנו שדייני הסנהדרין מכונים 'זקנים', בכל-זאת יש מגבלת גיל, ו"זקן מופלג בשנים" פסול מלשמש דין, מחשש שלא יהיה רחמן די הצורך.

היגיון ורגש

הדבר דורש ביאור: הלוא פסיקה הלכתית נעשית על בסיס שיקולים שכליים ולא רגשיים, ואיזה משקל יש לאופיו של הדיין? מכאן למדנו שאי-אפשר לנתק לגמרי בין הרגש לשכל, וכאשר התורה מבקשת מהדיינים להיות רחמנים יש לוודא שאין בהם תכונה אכזרית כלשהי.

הוכחה לכך היא הכלל ההלכתי "כוח דהיתרא עדיף" (כוחו של ההיתר חזק יותר). לכאורה, איך אפשר להעדיף את ההיתר כמגמה, והלוא כל מקרה נבחן לגופו? אלא שהפסיקה מושפעת מהגישה הראשונית של הדיינים, והתורה מלמדת שכאשר יש אפשרות, צריך להשתדל למצוא את צד ההיתר.

נטייה טבעית

עוד דוגמה היא מבית שמאי המחמירים ובית הלל המקלים. שניהם לומדים תורה ומחפשים את האמת, אבל נטייתם הטבעית לקו החסד או לקו הגבורה גורמת לבית שמאי להחמיר ולבית הלל להקל. לכן נפסל "זקן מופלג בשנים" מלשמש דין, אף שהוא גדול בתורה וביראת שמים, שכן זקנותו המופלגת מחלישה את מידת הרחמנות שבנפשו ומגבירה את מידת האכזריות, והדבר משפיע על הטיית שכלו ועלול לגרום לו לנטות יתר על המידה לחומרה.

גישת הטוב

זו גם משמעות הפסוק בתהילים "הִטִּיבָה ה' לְטוֹבִים, וְלִישָׁרִים בְּלִבּוֹתָם", כדברי המדרש: "יבוא טוב (משה) ויקבל טוב מטוב (הקב"ה) לטובים (בני ישראל)". הואיל והקב"ה הוא 'טוב', הרי כאשר אנו מבקשים שירעיף מטובו עלינו, יש לנהוג כמותו, 'מידה כנגד מידה'. הדבר צריך להתבטא בלימוד התורה בצורה של 'טוב'. התורה נקראת 'תורת חסד', ולא בכדי – היא טובה במובן הפשוט של המילה, הן בנוגע לקירוב רחוקים, הן בלימוד האישי ובעבודת השם האישית. על האדם לנהוג עם זולתו, וגם עם עצמו, בדרך של "ואהבת לרעך כמוך", לגלות את הצדדים החיוביים שבאישיותו ולנהוג בו מתוך אהבה וקירוב.

"ושפטו העדה וגו' והצילו העדה.." (לה, כד)

סיפור המובא ע"י הרב ברונשטיין:

רב אחד היה מקרב מביתו את המון העם הפשוט ונוהג בהם מנהג של ידידות רבה. רבי - טען כלפיו אחד מחסידיו - מדוע אתה מקרב אותם כל כך והרי הם מלאים חסרונות כרימון?!... אדרבה - השיב הרבי - אני רואה שהם מלאים מעלות כרימון!... אני איני רואה דבר! החציף החסיד תשובה לרבו.

לימים בא אותו חסיד לפני הרבי והראה לו צרור של אבנים טובות שהציעו לו כעסק. אבן זו - אמר החסיד בהצביעו על אחת מהן - היא ממש נפלאה!... אני איני רואה בה דבר! אמר הרבי. נו טוב - הפטיר החסיד - באבנים צריך להיות "מבין"... ואני אומר - השיב הרבי מיד - שביהודים בני אברהם יצחק ויעקב צריך להיות "מבין"!...

והצילו העדה את הרוצח (לה, כה)

סופר על הגה"צ רבי שמואל הומינר זצ"ל שהיה מצדיקי ירושלים, (הוא הלך בדרכי החפץ חיים ואף הוציא ספרים על לשה"ר) שפעם נקלע ר' שמואל לישיבה מסוימת, והוא שאל בתמימות איפה החדר ששם יושבים הצוות להחליט את מי לא להכניס לישיבה לפני תחילת הזמן? שאלו אותו: "רבי בשביל מה אתה צריך לדעת?" ענה "כי אני רוצה לדעת להיכן לא להיכנס", "למה" שאלו אותו, ענה רבי שמואל "כי בחדר הזה יש אורה של רציחה" "בחדר הזה יושבים אנשים ודנים דיני נפשות", ומדברים כנראה לשה"ר ורכילות, "לחדר כזה אני לא נכנס"!

וישב בה עד מות הכהן הגדל (לה, כה)

רש"י - לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא תארע תקלה זו לישראל בחייו. ומה דינו של אדם אשר רצח בשוגג בעת שראובן שמש ככהן גדול, ועד שהעמידוהו לדין נפטר ראובן הכהן הגדול, ומנו את שמעון ככהן גדול. עד מתי ישב הרוצח בעיר המקלט?

אומרת המשנה (מכות יא ע"ב): "אם עד שלא נגמר דינו מת כהן גדול, ומנו אחר תחתיו, ולאחר מכן נגמר דינו - חוזר במיתתו של שני". ולכאורה, מה אשם הכהן הגדול השני? בשלמא

הכהן הגדול הראשון היה אשם כיון שהיה לו להתפלל שלא תארע תקלה כזו בימיו, אבל הכהן הגדול השני – הלא, באמת, בימיו לא ארעה תקלה זו, ומדוע מגיע לו כזה עונש?

כך שואלת שם הגמרא: "מאי הוה ליה למעבד?" - מה היה לו לעשות? ומתרצת: "היה לו לבקש רחמים שיגמר דינו לזכות ולא בקש" - הוא היה צריך להתפלל שיצא זכאי בדינו ולא יזדקק לגלות לעיר מקלט. והקשו האחרונים: אם הדיינים פסקו שהוא צריך לגלות לעיר מקלט, הרי שזוהי האמת לאמתה, ועל מה היה לו להתפלל, שיעוותו את הדין?!

השיב על כך האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת", כי הנה ישנה הלכה בדיני נפשות: "אמר רב כהנא, סנהדרין שראו כלן לחובה, פוטרין אותו. מאי טעמא? כיון דגמירי הלנת דין למעבד ליה זכותא, והני תו לא חזו ליה (סנהדרין יז ע"א), כלומר, כאשר בית דין דנים דיני נפשות וכולם מחייבים - הנדון יוצא זכאי.

והנה כאן, בדינו של הרוצח בשוגג, אומר ה"אמרי אמת", ישבו עשרים ושלושה דיינים, שלושה עשר אמרו חייב, ועשרה אמרו זכאי. נפסק הדין לחובתו. הכהן הגדול היה צריך לבקש רחמים שכל עשרים ושלושה הדיינים יכוונו לדין אמת ולא יטעו, ואז היו עשרים ושלושה מחייבים, והנדון היה זכאי בדין!

"ולא תחניפו את הארץ אשר אתם בה" (לה, לג) ("וקראת לשבת עונג")

מפסוק זה אנו לומדים - כתב הספרי - אזהרה לחנפין. "אין להחניף לשום אדם!"

סיפור שמובא בספר "וקראת לשבת עונג": בעיר קלם חי ופעל מגיד נודע, אשר התפרסם בשמו ר' משה יצחק דרשן המגיד מקלם. מגיד זה לא נשא פנים לאיש ולא נמנע מלהוכיח את הראוי לתוכחה.

באותם ימים היו בעיר קלם שני סוחרים עשירים בעלי בית מסחר למלח. בבית מסחרם נמכרו שני סוגי מלח האחד לבן רגיל השני מלח אדום מובחר ביותר אשר נקרא כך בגלל צבעו האדמדם קצת. סוחרים אלו ברצונם היה להתעשר מכרו את המלח הלבן כשהוא מעורב במעט צבע אדום... כאשר נודע הדבר למגיד הרעיש עולם בתוכחה וחשף את התרמית.

דעו לכם - אמר המגיד לסוחרים - כי אני עצמי אעמוד בפתח בית המסחר שלכם ואזהיר את הקונים. כאשר נודע הדבר למגיד קלונם ברבים החליטו שני הסוחרים להתנקם במגיד משום כך העלילו עלילה שפלה. לא חלפו ימים רבים והמגיד נעצר בעוון מרידה והשלך לבית הסוהר.

לאחר ימים מעטים נפגש מפקד בית הסוהר עם ידידו הטוב מנהל הדואר. תוך כדי שיחה סיפר המפקד לידידו על העציר החדש החשוד במרידה. ר' משה יצחק חשוד במרידה??? - נזעק מנהל הדואר - לא יתכן! אספר לך מי הוא ר' משה יצחק - סיפר מנהל הדואר - מידי פעם נכנס הוא נכנס לסניף הדואר קונה מספר בולים וקורע אותם. כאשר שמתי לב לכך ניגשתי אליו ושאלתי אותו לפשר מעשהו המוזר.

פשוט מאוד - הסביר המגיד למנהל הדואר - פעמים אני שולח דברי דואר באמצאות אנשים פרטיים ולא על ידי הדואר. ואם זה הרי זה כגניבה מהמדינה שקבעה סדרי משלוח. משום כך

אני קונה בולים בשווי החבילה ששלחתי קורע אותם ואז אין המדינה מפסידה מאומה ממעשי... אדם ישר כזה - הוסיף מנהל הדואר- חשוד בעיניך במרידה?!

התרשם מפקד בית הסוהר מהמעשה ששמע ועוד באותו יום שוחרר המגיד מכלאו...

"ולא תחניפו את הארץ" (ל"ה, ל"ג) (צדקת שלום 103)

בהגדרת החנפן, כתב הרש"ר הירש, שפיו וליבו אינם שווים. כלפי חוץ הוא מציג הופעה אחרת, טובה יותר, שאיננה מתאימה למהותו הפנימית. בגמ' במסכת סוטה [מ"ב.] מובא, שכת חנפים, מספרי לשון הרע, שקרנים וליצנים (כת חשמ"ל), אינה רואה פני שכינה.

המגיד ר' שבתי יודלביץ זצ"ל, היטיב להגדיר מהו החנפן. יום אחד, פנה החמור לכלב בבקשה שיספר לו איך זה שהוא לא עושה כלום, כל היום נח בבית במזגן ומקבל אוכל בשפע. ואני החמור, עובד כל היום בשמש הקופחת ובקור, מקבל מכות מבעה"ב ובסוף היום זורקים אותי בחוץ באורווה, ואני מקבל קצת מים דלוחים, לחם יבש וקצת עשבים. ענה לו הכלב, כשבעל הבית מגיע כל יום לבית, אני קופץ עליו עם הידיים ומלקק לו את רגליו, ולכן הוא משפיע עליו כל כך טוב.

אמר החמור, א"כ גם אני אלך בעקבותיך. למחרת, הגיע בעה"ב לקחת את החמור, קפץ עליו החמור עם ידיו הקדמיות שהגיעו לכתפיו של בעה"ב, ומעוצמת הקפיצה נפל בעה"ב אחורה והחמור החל ללקק את בעה"ב. בעה"ב החל לצעוק לעזרה, ובניו שראו את המתרחש, רצו לעבר אביהם והחלו להכות את החמור עד זוב דם. החמור נזרק לאורוותו פצוע, והחל לקלל את הכלב, מילא אל תביא לי עצה, אך למה לתת לי עצה שאינה הוגנת.

למחרת, ראה הכלב את החמור מוכה וחבול, אמר, אלך ואעשה ביקור חולים, ראהו החמור ואמר לו, כלב, אתה לא מתבייש, תראה מה עשו לי בגלל עצתך. שאל הכלב את החמור איך עשה בדיוק לבעה"ב, וכשסיים החמור לתאר את מעשיו, אמר לו הכלב, כך גם אני בדיוק עושה, אלא מה? בשביל ללקק צריך להיות כלב.

וזהו החנפן!

זה הדבר אשר ציוה ה' לבנות צלפחד לאמור לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים (לו, ו) (חתם סופר)

בדברי הפסוק נראה לכאורה סתירה, דבתחילה משמע שיש להן רשות להינשא לאיזה שבט שירצו, ולבסוף הכתוב אמר 'אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים'.

ונראה לבאר ע"פ מה שאמרו חז"ל, שבאמת בנות צלפחד לא היו ראויות להוליד כיון שנישאו לבעליהן אחר ארבעים שנה, אלא מחמת צדקתן נעשה להן נס וילדו. ולכן, בתחילה אמר הכתוב 'לטוב בעיניהם תהיינה לנשים', כיון שנחלת השבט לא ייגרע ע"י הנישואין הללו, כיון שע"פ טבע בין כך לא יולידו ומה שיירש הבעל אין בזה גריעותא, שהרי ירושת הבעל אינה דאורייתא, אבל בכ"ז כיון שחפץ אני לעשות להן נס שיולדו להן בנים, ואין זה מן הנכון שאעשה נס אשר יגרום את גריעת נחלת השבט של אביהן. לכן מייעץ אני להן עצה טובה שרק

למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים, ואז תהיינה האפשרות לעשות להן נס שייולדו להם בנים, מאחר שלא יגרע נחלת אביהן ע"ז

ע"פ המבואר יובן המשך דברי הכתוב (פסוק י) 'כאשר צוה ה' את משה כן עשו בנות צלפחד'. ולכאורה פשיטא הוא. אלא דכיון דהקב"ה אמר להם רק עצה טובה, ואמנם ע"פ דין היו יכולות לישא אנשים כטוב בעיניהן, אך בכ"ז שמעו לעצה טובה של הקב"ה ובחרו להן אנשים ממשפחת אביהן.

ותהיינה מחלה תרצה וגו' בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים (ל"ו י"א) (סיפורי צדיקים, עלון 215)

מסופר על אחד מנכבדי וילנא שבא אצל הגה"ק רבי שלמה זלמן מוילנא זיע"א, והתלונן בפניו שמחותנו הערים עליו ועל בני משפחתו, ולאחר שהשיא את בנו הלמדן לבתו של אותו אדם, יצא הסוד ברבים שהאישה מבוגרת מבעלה בכמה שנים טובות. הרגיע רבי שלמה זלמן את האיש והשפיע עליו שלא יגרום חלילה לביטול קשר הנישואין של בנו, ובין השאר אמר לו צא וראה, שאף בתורתנו הקדושה מצינו מעין המעשה שארע לך, הנה אנו קוראים בסוף פרשת מסעי על בנות צלפחד "ותהיינה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונועה בנות צלפחד לבני דודיהן לנשים" אומר על כך רש"י "כאן מנאן הכתוב לפי גדולתן לפי גילן, ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן." בעניין זה יש מקום לשאול, מדוע מקפיד הכתוב למנות בכל מקום את בנות צלפחד לפי חכמתן, ורק בפרשת מסעי נמנות הבנות לפי גילן? אלא המשיך רבי שלמה זלמן ואמר כשחיוך של אהבת ישראל על פניו: בגמרא (בבא בתרא דף קיט) אמרו חכמינו על בנות צלפחד, שאפילו הקטנה שבהן לא נישאה קודם שהייתה בת ארבעים. במצב זה לא היה מן הראוי למנות את הבנות לפי שנותיהן, ולכן מנה אותן הכתוב לפי חכמתן, אבל בסוף פרשת מסעי מדובר על בנות צלפחד לאחר נישואיהן, ולכן הן נמנות כאן לפי גדולתן זו מזו בשנים, שכן לאחר הנישואין שוב אין לחשוש מכך שייודע ברבים הגיל האמתי של האישה.

חידון פרשת מסעי

1. איזו פעולה משה עושה בפרשה זו אך אינו חוזר עליה שוב בכל חומש במדבר?
2. היכן מוזכרים עצי דקל (תמר) בפרשה זו?
3. איזה ממקומות החנייה המוזכרים בפרשה זו יכול להתקשר לחנוכה?
4. תאריך פטירתו של מ', הוא תאריך הפטירה היחיד שמצוין בתורה?
5. באיזה הקשר מוזכרים בפרשתנו קוצים – צנינים?
6. מהם שלושת הימים המוזכרים בפרשה זו?
7. איזו מצווה בפרשה זו קשורה לברזל? מהי הפעם הראשונה בה מוזכר ברזל בתורה?
8. איזו מילה חוזרת על עצמה 9 פעמים בתוך ששה פסוקים עוקבים?
9. היכן מוזכר בפרשה זו שמן?

תשובות

1. איזו פעולה משה עושה בפרשה זו אך אינו חוזר עליה שוב בכל חומש במדבר?

כתיבה. התורה אומרת "ויכתוב משה" את כל מה שעבר על עם ישראל במדבר (במדבר לג ב).

2. היכן מוזכרים עצי דקל (תמר) בפרשה זו?

אחד המקומות הראשונים בהם חנה עם ישראל במדבר נקרא אילים, והיו בו 70 עצי תמר (במדבר לג ט).

3. איזה ממקומות החנייה המוזכרים בפרשה זו יכול להתקשר לחנוכה?

מקום החנייה ה-25 היה במקום שנקרא חשמונה (במדבר לג כט). חג החנוכה חל ביום ה-25 (כה) לחודש כסלו, שהוא היום בו עצרו (חנו) היהודים ממלחמתם ביוונים (חנו-כה). גיבורי החנוכה הם משפחת הכהנים מבית חשמונאי, שם דומה למקום החנייה ה-25 של בני ישראל.

4. תאריך פטירתו של מ', הוא תאריך הפטירה היחיד שמצוין בתורה?

התורה מציינת את יום פטירתו של אהרון הכהן ביום הראשון בחודש החמישי – א' באב (במדבר לג לח). זהו תאריך הפטירה היחיד שמוזכר בתורה. מעניין לציין שחודש אב הוא גם החודש שבו חרבו שני בתי המקדש, שקשורים לעבודת הכהנים, צאצאיו של אהרון.

5. באיזה הקשר מוזכרים בפרשתנו קוצים – צנינים?

התורה מזהירה שאם עם ישראל לא יכבוש את כל עממי כנען, הם יהיו ל"צנינים בצידים".

6. מהם שלושת הימים המוזכרים בפרשה זו?

בתיאור גבולות ארץ ישראל, התורה מזכירה את ים המלח, הים התיכון (הים הגדול) ואת ים הכינרת (במדבר לד ג,ו,יא)

7. איזו מצווה בפרשה זו קשורה לברזל? מהי הפעם הראשונה בה מוזכר ברזל בתורה?

"כלי ברזל" הם הדוגמא הראשונה שהתורה מביאה לכלי נשק קטלני, שאם רוצח השתמש בו מוטל עליו גזר דין מוות (במדבר לה טז). בפרשת בראשית, התורה מספרת על תובל קין שהיה חרש ברזל ונחושת (בראשית ד כב).

8. איזו מילה חוזרת על עצמה 9 פעמים בתוך ששה פסוקים עוקבים?

בדיון בהלכות רוצח, מופיעה המילה 'רוצח' 9 פעמים בתוך ששה פסוקים (במדבר לה טז-כא)–

9. היכן מוזכר בפרשה זו שמן?

רוצח בשוגג חייב להימלט לעיר מקלט, ושם עליו להישאר עד לפטירת הכהן הגדול שנמשח בשמן הקודש (במדבר לה כה).

שאלות חידון א'ב' לפרשת מסעי

- א. שם היו 12 עינות מים ו-70 תמרים
- ב. כְּאֲשֶׁר בָּאוּ
- ג. "וְהִצִּילוּ הָעֵדָה אֶת הַרוֹצֵחַ מִיָּד _____"
- ד. "כֵּן בָּנִי יוֹסֵף דְּבָרִים"
- ה. שם מת אהרן הכהן
- ו. הם חנו
- ז. אֲלִיצָפֹן בֶּן פְּרֹנֶה הָיָה נָשִׂיא שֶׁבֶט...
- ח. נָשִׂיא מִטָּה בְּנֵי מִנְשֶׁה
- ט. "הָהָר" בְּאֶרְמִית
- י. הִירְדֵן נִמְשָׁךְ אֶל _____ וְאֶל _____
- כ. עם ישראל קבל בנחלה את ארץ...
- ל. הם קבלו 48 ערים ואת מגרשיהן
- מ. עבור רוצח בשגגה זמנו 6 ערי _____
- נ. "ולא תסב _____ לבני ישראל ממטה אל מטה"...
- ס. "סביב" בְּאֶרְמִית
- ע. אביו של פלטיאל נשיא יששכר
- פ. נָשִׂיא מִטָּה נִפְתְּלִי
- צ. אֶל צִיֵּן
- ק. נָשִׂיא מִטָּה נִפְתְּלִי
- ר. הַנְּשִׂאִים הֵם...
- ש. הַשֵּׁם עָשָׂה בְּאֶלְקֵי מִצְרַיִם...
- ת. אחת מבנות צלפחד

התשובות לחידון א'ב' פרשת מסעי

- א. אֵילִים
- ב. בָּבֶא
- ג. גֵּאֵל הַדָּם
- ד. דְּבָרִים
- ה. הַר הָהָר
- ו. וַיִּחְנוּ
- ז. זְבוּלוֹן

- ח. חניאל בן אפד
- ט. טורא
- י. ים פגרת, ים המלח
- כ. קנען
- ל. לויים
- מ. מקלט
- נ. נחלה
- ס. סחור סחור
- ע. עזן
- פ. פדהאל בן עמיהוד
- צ. צנה
- ק. קמואל בן שפטן
- ר. ראשי אבות
- ש. שפטים
- ת. תרצה

חזק חזק ונתחזק